

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

**ТЕМАТИКА КУРСОВИХ РОБІТ
З ЗАГАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ
ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ЇХ НАПИСАННЯ**

Харків
2017

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

**ТЕМАТИКА КУРСОВИХ РОБІТ
З ЗАГАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ
ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ЇХ НАПИСАННЯ**

для студентів II курсу денних факультетів

(перший (бакалаврський) рівень
галузь знань 08 “Право”
спеціальності 081 “Право”)

**Харків
2017**

Тематика курсових робіт з Загальної частини кримінального права України та методичні рекомендації до їх написання для студентів II курсу денних факультетів (перший (бакалаврський) рівень галузь знань 08 “Право” спеціальності 081 “Право”) / уклад.: В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін, М. І. Панов та ін. – Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2017. – 96 с.

У к л а д а ч і : В. Я. Тацій,
В. І. Тютюгін,
М. І. Панов,
А. В. Горностай,
М. Є. Григор’єва,
Ю. В. Гродецький,
Л. М. Демидова,
О. В. Євдокімова,
І. О. Зінченко,
Г. С. Крайник,
Р. С. Орловський,
К. М. Оrobeць,
О. В. Ус,
С. О. Харитонов

*Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою
університету (протокол № 3 від 15.03.2017 р.)*

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2017

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Кримінальне право України є однією із фундаментальних навчальних дисциплін при підготовці фахівців за спеціальністю «Право», метою якої є засвоєння студентами основних положень про злочин та відповідальність за нього.

Викладення Загальної частини кримінального права допоможе студентам II курсу опанувати наступні положення: поняття «кримінальне право», його система та функції; закон про кримінальну відповідальність і його чинність у часі та просторі; підстава кримінальної відповідальності; поняття «злочин»; склад злочину, його елементи та ознаки; стадії злочину; співучасть у злочині; множинність злочинів; обставини, що виключають злочинність діяння; звільнення від кримінальної відповідальності та його види; поняття покарання, система та види покарань; призначення покарання; звільнення від покарання та його відбування; судимість; особливості кримінальної відповідальності й покарання неповнолітніх; інші заходи кримінально-правового характеру тощо.

При вивченні Загальної частини кримінального права студенти мають ознайомитися з основними категоріями та інститутами кримінального права, навчитися тлумачити кримінально-правові норми та правильно їх застосовувати при вирішенні конкретних кримінальних справ.

Написання курсової роботи із Загальної частини кримінального права передбачене навчальним планом для студентів другого курсу денних та вечірнього факультетів, є одним із видів самостійної роботи, що забезпечується програмою дисципліни, методичними рекомендаціями, дидактичними матеріалами, які можна переглянути на кафедрі.

За своїм призначенням курсова робота – це самостійна дослідницька праця студента з питань Загальної частини кримінального права України, спрямована на закріплення отриманих студентом теоретичних знань, вироблення навичок наукового дослідження і самостійного творчого логічного мислення. Її виконання має сприяти більш глибокому засвоєнню і правиль-

ному використанню студентом чинного кримінального законодавства, вмінню письмово викладати свою думку, аналізувати і використовувати судову практику, здійснювати компаративні дослідження тощо.

Результатом опрацювання студентом відповідної теми при написанні курсової роботи із Загальної частини кримінального права має бути підвищення рівня його підготовки, зокрема, набуття таких компетенцій, як:

– **знання** структури Кримінального кодексу України, а також структури його окремих статей; поняття, структури, моменту виникнення та припинення кримінально-правових відносин, їх місця і ролі в механізмі правового регулювання; змісту й ознак основних кримінально-правових категорій та інститутів, зокрема, таких, як злочин, склад злочину, стадії злочину, співучасть у злочині, множинність злочинів, покарання, судимість тощо; стан наукових досліджень із основних проблем науки кримінального права; головні напрями кримінально-правової політики і тенденції розвитку кримінального законодавства України;

– **уміння** правильно тлумачити і застосовувати норми Загальної частини кримінального права; проводити розмежування суміжних понять й інститутів; використовувати для аргументації висловлених думок роз'яснень, що містяться в постановках Пленуму Верховного Суду України й узагальненнях судової практики з окремих категорій кримінальних справ; послуговуватися науковими джерелами із кримінального права тощо;

– **робота з текстом**, а саме: ясність та логічність у письмовому викладенні своїх думок; дотримання змістовної структури тексту; аргументація власної точки зору; відсутність помилок, правильне оформлення курсової роботи тощо;

– **стратегічне та критичне мислення**, що проявляється у здатності встановлювати причинно-наслідкові зв'язки й закономірності, аналізувати альтернативні варіанти та системно розглядати запропоновані рішення;

– **вільне орієнтування** в законодавстві та судовій практиці із кримінальних справ тощо.

Розпочинаючи написання курсової роботи, студент має обрати одну з наведених у методичних рекомендаціях тем, ознайомитися з планом роботи й рекомендованою літературою. Тему курсової роботи (із пропонуваного кафедрою) студент обирає самостійно. У той же час ті, хто навчаються на денній формі, можуть запропонувати власну тему, погодивши її і план із науковим керівником завчасно.

Слід мати на увазі, що в плані визначені основні питання теми, які обов'язково потрібно розкрити на підставі аналізу норм КК України, вивчення певного розділу підручника із Загальної частини кримінального права та рекомендованої літератури. Крім основної літератури, можна використовувати й додаткову за порадою викладача або на свій розсуд. До теоретичних питань, викладених у роботі, потрібно долучати матеріали судової практики з кримінальних справ, опубліковані в офіційних збірниках, а за можливості й місцевої практики правоохоронних органів, що стосуються певної теми. Робота без наведення матеріалів судової практики не зараховується.

Науковими консультантами курсової роботи є лектор, що викладає курс Загальної частини кримінального права, а також викладач кафедри кримінального права, котрий проводить у групі практичні заняття. У всіх випадках, коли виникають труднощі в розумінні певних положень, можливих розбіжностей у точках зору авторів тощо, студент може звертатися до викладача.

Курсова робота виконується в рукописному вигляді розбірливим почерком або у друкованому вигляді (за вибором студента) на зшитих аркушах паперу формату А-4 (із текстом тільки з одного боку аркуша) або в окремому зошиті. Обсяг курсової роботи – один друкований аркуш (23-24 сторінки). Усі сторінки курсової роботи повинні мати наскрізну нумерацію.

Титульний аркуш курсової роботи оформляється за відповідною формою (див. додатки) у **двох екземплярах**, сама робота має бути виконана акуратно і грамотно. У кінці роботи ставиться підпис автора і дата.

Рекомендації щодо підготовки та оформлення курсових робіт

1. Робота над курсовою роботою складається з таких етапів.

1.1. Підготовчий етап. Він включає насамперед:

підбір літератури з теми, визначення необхідних нормативно-правових та інших юридичних актів, матеріалів практики і джерел їх отримання;

складання на підставі ознайомлення з цими матеріалами орієнтовного плану курсової роботи та узгодження його з керівником.

1.2. Основний етап дослідження. На ньому здійснюються:

досконале вивчення рекомендованої і додаткової літератури, з'ясування змісту основних категорій та понять, пов'язаних із темою, аналіз стану наукової розробки питань теми, зіставлення висловлених у літературі наукових поглядів, вироблення свого ставлення до них, формування аргументованих уявлень з основних питань теми;

аналіз чинного кримінального законодавства і узагальнення матеріалів судової практики;

формулювання попередніх висновків, на підставі яких стане можливим вироблення головних положень теоретичного та прикладного характеру.

З усіх питань, які виникають у процесі виконання курсової роботи, студенту слід консультиватися із науковим керівником.

1.3. Написання роботи. Згідно з планом у тексті потрібно послідовно розкрити ключові питання теми. При цьому особливу увагу слід приділити формулюванню відповідних кримінально-правових понять, розкриттю й обґрунтуванню важливих питань, що визначають сутність обраної теми. У роботі необхідно висвітлити наявні в юридичній літературі погляди на проблематику теми. Студент повинен висловити своє ставлення до таких поглядів (або ж запропонувати власну точку зору).

2. Курсова робота повинна мати таку структуру:

– титульний аркуш;

- зміст;
- вступ;
- основний текст (поділяється на два чи більше розділів);
- висновки;
- список використаної літератури.

2.1. У змісті роботи дається перелік всіх її структурних елементів (вступ, розділи основного тексту з їх назвами, висновки, список використаної літератури) та вказуються сторінки, на яких починаються відповідні структурні елементи.

2.2. У вступі до курсової роботи (писати його рекомендується вже після підготовки чорнового варіанта її основної частини) розкриваються значення й актуальність обраної теми, коротко характеризуються стан її розробки у літературі, зазначаються предмет, мета наукового дослідження.

2.3. У розділах основного змісту мають знайти безпосереднє відображення положення Конституції України, чинного кримінального законодавства, матеріали судової практики, інші джерела (відповідно до теми роботи). У певних випадках може знадобитися звернення до кримінального законодавства і юридичної практики інших держав. Посилання на джерела цих матеріалів необхідно давати у виносках, за офіційними виданнями законодавства, опублікованими матеріалами практики або ж за архівами відповідних органів чи організацій, а також за даними мережі Internet.

Підрядкові виноска на ці джерела, а також на літературу подаються за єдиними стандартизованими правилами бібліографічного опису. Виноски можуть бути наскрізні (подаються в тексті у квадратних дужках із зазначенням номера джерела у списку використаних джерел та номера сторінки; у цьому випадку список використаних джерел повинен складатися за принципом послідовності згадування їх у тексті) або посторінкові (наводяться внизу кожної сторінки із вказівкою на ім'я автора, назву джерела, видавництво та відповідні сторінки; список використаних джерел формується в алфавітному порядку). Студент повинен самостійно, логічно, аргументовано і грамотно розкрити питання теми.

Назви розділів роботи та інших структурних елементів основного тексту мають точно відповідати складеному плану. Цитати, посилання на літературу, законодавство та інші матеріали слід зіставляти з текстами оригінальних джерел.

2.4. У висновках повинні бути чітко й лаконічно сформульовані головні результати, які студент отримав при виконання курсової роботи.

2.5. Список використаної літератури відображає ступінь дослідження пошукувачем даної проблеми.

Основними елементами опису літератури є:

а) для законодавчих актів: повна офіційна назва. Наприклад: стаття 2 Закону України від 16 травня 1995 р. «Про виключну (морську) економічну зону України» // Відом. Верхов. Ради України. – 1995. – № 21. – Ст. 152;

б) для монографій: (при цитуванні певних робіт дослівно текст треба брати в лапки і вказувати прізвище та ініціали автора) у виносці – назва книги, місце, де вона видана, назва видавництва, рік видання і сторінка. Напр.: Созанський Т. І. Кваліфікація сукупності злочинів / Т. І. Созанський. – Львів : Львів. держ.ун-т внутр. справ, 2012. – 240 с.;

в) для журнальних статей окремих авторів: прізвище та ініціали автора (авторів), а у виносці – джерело, де надрукована стаття. Наприклад: Панов М. І. Кримінальна відповідальність: поняття, принципи, підстави / М. І. Панов // Право України. – 2012. – № 8. – С. 249–261;

г) при кількох посиланнях на одне джерело: на тій самій сторінці, якщо вони розташовані послідовно, достатньо, не повторюючи його назву, написати: «Там само». Наприклад: 1) Марін О. К. Кваліфікація злочинів при конкуренції кримінально-правових норм / О. К. Марін. – Київ: Атіка, 2003. – С. 22. 2) Там же. – С. 56;

д) якщо в роботі цитується одна й та сама книга або стаття одного й того ж автора, то можна, не повторюючи її назви, обмежитися прізвищем та ініціалами автора і вказівкою: «Вказ. твір» або «Вказ. праця». Напр.: Дурманов Н. Д. Вказ. праця. – С. 75;

е) у тих випадках, коли думка того чи іншого автора наводиться лише у переказі, то перед назвою джерела або прізвища автора ставлять скорочену вказівку «Див.». Напр.: Див.: Пономаренко Ю. А. Чинність і дія кримінального закону у часі / Ю. А. Пономаренко. – Київ: Атіка, 2005. – С. 46.

Наприкінці роботи необхідно навести список фактично використаної літератури, нормативного матеріалу та судової практики. Список літератури доцільно оформлювати за встановленими правилами, а саме:

1) спеціальна література указується в алфавітному порядку із загальною кількістю сторінок. Напр.: Зінченко І. О. Види множинності злочинів: кримінально-правовий зміст і співвідношення / І. О. Зінченко; за наук. ред. проф. В. І. Тютюгіна. – Харків: Юрайт, 2012. – 64 с.

2) список використаної судової практики наводиться в такому порядку: по-перше, вказуються постанови Пленуму Верховного Суду України, потім практика вищих судових органів із конкретних справ, а наприкінці місцева судова практика.

Закінчена й належним чином оформлена курсова робота подається на кафедру не пізніше, ніж за місяць до завершення відповідного навчального семестру. Реєстрація та облік курсових робіт здійснюється кафедрами. Зареєстрована курсова робота протягом двох робочих днів передається на рецензування науковому керівникові або іншому викладачеві кафедри, визначеному завідувачем кафедри.

При рецензуванні роботи студента денної форми навчання рецензент оцінює зміст роботи в межах 50 балів за такими критеріями:

Кількість балів	Критерії оцінювання змісту курсової роботи
50	1. Питання плану роботи висвітлені повно та точно. 2. Проаналізовані представлені в навчальній та науковій літературі погляди щодо предмета дослідження; на основі їх порівняльного аналізу висловлено власне ставлення автора щодо кожного з них, а також дана особиста оцінка запропонова-

	ним у літературі пропозиціям стосовно шляхів вирішення таких проблемних питань, які стосуються теми, та (або) надані пропозиції.
45	1. Питання плану роботи висвітлені повно. 2. Проаналізовані літературні джерела, рекомендовані кафедрою при написанні роботи на відповідну тему. 3. Є 2-3 незначні помилки при висвітлені питань теми.
40	1. Переважна більшість питань плану роботи висвітлені повно та точно. 2. Одне з питань розкрито не достатньо повно або при його висвітлені допущена суттєва помилка. 3. Проаналізовані основні літературні джерела, рекомендовані кафедрою при написанні роботи на відповідну тему.
30	1. Питання плану теми висвітлені поверхнево. 2. При написанні роботи використана незначна кількість монографічних і нормативних джерел із рекомендованих кафедрою. 3. При розкритті питань плану допущені грубі помилки.
0	Тема не розкрита або в ній виявлено плагіат.

Курсова робота, оцінена в 0 балів, до захисту не допускається і повертається студентові для доопрацювання.

Вона може бути повторно подана на рецензування після усунення недоліків, на які вказав рецензент.

Захист курсової роботи проводиться відкрито перед комісією у складі двох викладачів кафедри.

Склад комісії визначається завідувачем кафедри.

Графік захисту курсових робіт для студентів денної форми навчання затверджується директором інституту (деканом факультету) за погодженням із завідувачами кафедр.

Оцінювання курсової роботи студентів денної форми навчання під час її захисту проводиться за наступними критеріями.

Кількість балів	Критерії оцінювання знань і умінь студента
50	<ol style="list-style-type: none"> 1. Всебічне, систематичне і глибоке знання матеріалу по темі курсової роботи, у тому числі орієнтація в головних наукових концепціях, що стосуються даної теми. 2. Засвоєння основної та додаткової літератури, рекомендованої методичними порадами. 3. Здатність до використання отриманих результатів у практичній роботі.
45	<ol style="list-style-type: none"> 1. Повне знання матеріалу по темі курсової роботи. 2. Засвоєння основної літератури й знайомство з додатковою літературою, рекомендованою методичними порадами. 3. Розуміння значення отриманих результатів для практичної роботи.
40	<ol style="list-style-type: none"> 1. Достатньо повне знання матеріалу по темі курсової роботи, відсутність у відповідях при захисті суттєвих неточностей. 2. Засвоєння основної літератури, рекомендованої методичними порадами. 3. У цілому розуміння значення отриманих результатів для практичної роботи.
35	<ol style="list-style-type: none"> 1. Знання основного матеріалу по темі курсової роботи. 2. Часткове засвоєння основної літератури, рекомендованої методичними порадами. 3. Помилки та певні неточності при відповіді на захисті за наявності знань для їх самостійного усунення або усунення за допомогою викладача.
30	<ol style="list-style-type: none"> 1. Знання основного матеріалу по темі курсової роботи в обсязі, що уможливило подальше його засвоєння. 2. Знайомство з основною літературою, рекомендованою методичними порадами. 3. Допущені помилки при відповіді на захисті, однак при цьому проявлені знання, які дозволя-

	ють усунути найсуттєвіші з них за допомогою викладача.
25	<ol style="list-style-type: none"> 1. Відсутність знань по значній частині основного матеріалу із теми курсової роботи; 2. Наявність суттєвих помилок при відповіді на захисті. 3. Немоżliвість в достатньому обсязі засвоїти матеріал по роботі без додаткової підготовки по даній темі.

Підсумкова оцінка за написання та захист курсової роботи для студентів денної форми навчання складається із суми балів, виставлених рецензентом при оцінюванні змісту курсової роботи та отриманих за результатами захисту роботи. Підсумкова оцінка у балах переводиться у чотирибальну шкалу та оцінюється за шкалою ECTS відповідно до наведеної таблиці.

Кількість балів за курсову роботу за шкалою ECTS	Відповідні рівні чотирибальної (державної) шкали успішності	Шкала ECTS
90-100	відмінно	A
80-89	добре	B
75-79		C
70-74	задовільно	D
60-69		E
35-59	незадовільно	FX
0-34		F

Оцінка вноситься до заліково-екзаменаційної відомості, індивідуального навчального плану (залікової книжки) студента, а також проставляється на титульному аркуші роботи та рецензії на неї. У випадку, коли захист курсової роботи оцінено на «незадовільно», студенту надається двотижневий строк для її доопрацювання. Захищена курсова робота разом із рецензією на неї у день захисту здається на кафедру.

ТЕМАТИКА КУРСОВИХ РОБІТ

Тема 1. Джерела кримінального права

П л а н

1. Проблема визначення поняття та видів джерел кримінального права.
2. Кримінальний кодекс України як основне джерело кримінального права.
3. Значення Конституції України для норм кримінального права.
4. Значення рішень Конституційного Суду України в кримінальному праві.
5. Міжнародно-правові акти як джерело норм кримінального права.
6. Роль і значення судової практики у кримінальному праві.

При висвітленні першого питання необхідно спочатку навести визначення поняття «джерело кримінального права як галузі права», а потім з'ясувати їх види. При цьому особливу увагу слід звернути на встановлення змісту слова «джерело» та проблему тлумачення поняття «джерело кримінального права». Вивчення та аналіз різних підходів дослідників до встановлення змісту цього поняття слід здійснити з урахуванням функцій кримінального права, сформулювати авторську позицію щодо цього й виокремити види джерел кримінального права.

З урахуванням конституційного положення (п. 22 ч. 1 ст. 92 Конституції України) слід вивчити та проаналізувати ч. 1, 2 ст. 1 і ч. 3 ст. 3 КК України. При цьому необхідно визначитися з поняттями «Кримінальний кодекс України», «закон про кримінальну відповідальність», «кримінальне право», «кримінальне законодавство» та їх співвідношенням.

Розгляд питання про значення Конституції України для норм кримінального права доцільно починати з розкриття значення Основного Закону України як основоположного дже-

рела для кожної галузі права, оскільки його приписи містять базові для окремої галузі права, у тому числі й для кримінального, положення, на яких ґрунтуються усі норми та інститути. З огляду на те, що норми кримінального права повинні цілком відповідати положенням Конституції, які є нормами прямої дії і тим самим застосовуються при розгляді матеріалів кримінального провадження, слід звернути увагу на ст. 3, 17, 27, 36, 58, 60, 61 та інші Конституції України, окремо зупинитись на їх значенні для норм кримінального права.

При аналізі четвертого питання слід чітко визначитися зі значенням рішень Конституційного Суду України для норм кримінального права.

Пристаючи до п'ятого питання, треба спочатку розглянути ст. 9 Конституції України і ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори України» для того, щоб з'ясувати місце чинних міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, у національному законодавстві України. На прикладах доцільно показати, що договори не тільки є його частиною, а й створюють підставу для внесення змін до норм кримінального права.

Розкриваючи роль і значення судової практики, рекомендуємо вивчити та проаналізувати положення Закону України «Про судоустрій та статус суддів», а також статті 445, 455, 458 Кримінального процесуального кодексу України. Також необхідно окремо зупинитися на встановленні значення висновків Верховного Суду України для судів України, а також ролі тенденцій судової практики, які викривають недоліки у чинному законодавстві, для удосконалення норм кримінального права.

Список рекомендованої літератури

Андрушко П. П. Джерела кримінального права: поняття та види / П. П. Андрушко // Адвокат. – 2011. – № 7. – С. 13–22.

Гришук В. К. Поняття, предмет, методи, завдання, функції, системи, джерела та принципи українського кримінального права / В. К. Гришук. – Львів : ЛДУВС, 2009. – 112 с.

Кузембаєв О. С. Конституція України і джерела кримінального права України / О. С. Кузембаєв // Актуальні проблеми держави і права. – 2011. – № 60. – С. 51–57.

Митрофанов І. І. Джерела кримінально-правових норм // Теоретичні та прикладні проблеми кримінального права України: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луганськ, 20–21 травня 2011 р.) / редкол. : Г. Є. Болдарь, А. О. Данилевський, О. О. Дудоров та ін. ; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. – Луганськ : РВС ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2011. – С. 56–59.

Навроцький В. О. Спеціальні казуїстичні кримінально-правові норми та прогалини у кримінальному законі // Кримінальний кодекс України 2001 : проблеми застосування і перспективи удосконалення. Прогалини у кримінальному законодавстві (Міжнар. симпозіум, 12–13 верес. 2008 р.) : тези і реферати доповідей, тексти повідомлень. – Львів, 2008. – С. 135–136.

Панов М. І. Вступ до навчального курсу «Кримінальне право України» : лекція / М. І. Панов. – Київ : Ін Юре, 2015. – 104 с.

Пошва Б. М. Право на свободу та особисту недоторканність: прецедентна практика Європейського суду з прав людини і питання вдосконалення кримінального судочинства в Україні // Вісник Верховного Суду України. – 2011. – № 3. – С. 105–113.

Приходько В. Критерії класифікації джерел кримінального права / В. Приходько // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 12. – С. 79–81.

Тихий В. П. Кримінальне право України і конституційне право України / В. П. Тихий // Вісник Конституційного Суду України. – 2005. – № 2. – С. 63–72.

Тема 2. Чинність закону про кримінальну відповідальність у часі

П л а н

1. Порядок і час набрання чинності закону про кримінальну відповідальність.
2. Обставини, внаслідок настання яких закон про кримінальну відповідальність втрачає чинність.
3. Поняття «зворотна дія у часі закону про кримінальну відповідальність».
4. Проблеми зворотної дії у часі закону про кримінальну відповідальність, який частково пом'якшує, а частково посилює кримінальну відповідальність.

Розглядаючи перше питання, необхідно спочатку визначити поняття «закон про кримінальну відповідальність», а потім з'ясувати види його дії у часі. Доцільно також ознайомитися зі змістом ч. 2 і 3 ст. 57, ст. 58, 94; ч. 2 ст. 152 Конституції України, ст. 4 та 5 КК України; Указом Президента України від 10 червня 1997 р. «Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності»; ст. 139 Регламенту Верховної Ради України, затвердженого Законом України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10 лютого 2010 р., рішеннями Конституційного Суду України від 9 лютого 1999 р. (справа про зворотну дію в часі законів та інших нормативно-правових актів), від 19 квітня 2000 р. (справа про зворотну дію кримінального закону в часі), від 26 січня 2011 р. (справа про заміну смертної кари довічним позбавленням волі); положеннями Податкового кодексу України для визначення розміру неоподаткованого мінімуму доходів громадян. При цьому слід з'ясувати, як вирішується питання щодо порядку і часу набрання чинності закону про кримінальну відповідальність, а також часу вчинення злочину.

При висвітленні другого питання доцільно вивчити та проаналізувати обставини, внаслідок яких закон про кримінальну відповідальність втрачає чинність. У літературі виділяють,

зокрема, такі обставини: 1) якщо такий закон був скасований або змінений іншим законом про кримінальну відповідальність; 2) коли він замінений повністю чи частково іншим законом без будь-якого зазначення про те в новому законі та ін. Треба розглянути кожну з них та їх значення для правильного застосування норм закону про кримінальну відповідальність.

Аналізуючи поняття «зворотна дія закону про кримінальну відповідальність у часі», необхідно розглянути положення, закріплене у ч. 1 ст. 58 Конституції України. З урахуванням конституційних норм слід ознайомитися з ч. 1 ст. 5 КК України і проаналізувати два види законів, які мають зворотну дію у часі, а саме: 1) закони, які скасовують злочинність діяння, та 2) закони, які пом'якшують кримінальну відповідальність або іншим чином поліпшують становище особи. При цьому бажано визначитися зі змістом поняття «кримінальна відповідальність», її початковим та кінцевими моментами, враховуючи положення ч. 1 ст. 5 КК України щодо осіб, на яких поширюється зворотна дія закону у часі.

Крім того, слід розібратися, у чому різниця між законом, що встановлює злочинність діяння, та законом, що посилює кримінальну відповідальність за вчинений злочин.

Розкриття четвертого питання потребує спочатку з'ясувати, що означає «закон, який частково пом'якшує, а частково посилює кримінальну відповідальність за певний злочин», навести приклади таких законів, а потім показати, в якій частині подібні закони мають зворотну дію у часі і як повинні застосуватися такі закони.

Список рекомендованої літератури

Бажанов М. И. Уголовное право Украины. Общая часть / М. И. Бажанов. – Днепропетровск: Пороги, 1992. – 168 с.

Бойцов. А. И. Действие уголовного закона во времени и в пространстве / А. И. Бойцов. – Санкт-Петербург: Изд-во Санкт-Петербург. ун-та, 1995. – 257 с.

Борисов В. І. Законодавство про кримінальну відповідальність та його чинність у часі: наук.-практ. коментар / В. І. Бо-

рисов, Ю. А. Пономаренко // Юридичний вісник України. Інформ.-прав. банк (додаток). – 2008. – № 27. – С. 42–48.

Василяш В. М. Чинність кримінального закону України в часі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.08 / В. М. Василяш. – Київ: Київ. ун-т ім. Тараса Шевченка, 1995. – 18 с.

Гришук В. К. Окремі питання ретроактивності кримінального закону // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали III Регіональної науково-практичної конференції. – Львів: Львів. держ. ун-т ім. Івана Франка, 1997. – С. 223–224.

Пономаренко, Ю. А. Чинність і дія кримінального закону в часі / Ю. А. Пономаренко. – Київ: Атіка, 2005. – 288 с.

Хавронюк М. Проблемні питання застосування у кримінальному праві принципу зворотної дії нормативно-правового акта / М. Хавронюк, С. Дячук // Підприємцтво, господарство і право. – 1999. – № 11. – С. 36–43.

Якубов А. Е. Наказуемость деяния и обратная сила уголовного закона / А. Е. Якубов // Законность. – 1997. – № 4 – С. 11–12.

Якубов А. Е. Признаки состава преступления и обратная сила уголовного закона / А. Е. Якубов // Законность. – 1997. – № 5 – С. 11–16.

Тема 3. Проблеми запровадження кримінального проступку до кримінального права України

П л а н

1. Поняття «кримінальний проступок» у праві України.
2. Гуманізація кримінальної відповідальності як фундаментальний принцип запровадження кримінального проступку до законодавства.
3. Кримінальний проступок у науці кримінального права.

4. Конституційні засади і шляхи запровадження кримінального проступку.

При розгляді першого питання слід звернути увагу, що запровадження в законодавство України інституту кримінального проступку є одним із напрямків удосконалення кримінального законодавства, визначеного у Концепції реформування кримінальної юстиції, затвердженій Указом Президента України від 8 квітня 2008 року, а чинний Кримінальний процесуальний кодекс України нормативно закріпив положення про кримінальні проступки. Треба вивчити і проаналізувати положення п. 7 ч. 1 ст. 3, норми глави 25, ст. 299–302 та Прикінцеві положення КПК України, де йдеться про кримінальні проступки та вказується на необхідність прийняття Закону України про кримінальні проступки.

Висвітлення другого питання передбачає з'ясування змісту слова «принцип» і поняття «принцип запровадження кримінального проступку», а також змісту поняття «гуманізація кримінальної відповідальності». Далі бажано перейти до розгляду гуманізації кримінальної відповідальності як принципу сучасної державної політики в сфері реформування кримінальної юстиції.

Розкриваючи третє питання, окремо необхідно зосередитися на питанні щодо розуміння кримінального проступку у науці кримінального права. При цьому мають бути вивчені різні позиції науковців щодо поняття «кримінальний проступок» та його місця серед правопорушень, зокрема, кримінальних і адміністративних.

Для того, щоб у повному обсязі дослідити четверте питання, треба вивчити та проаналізувати ч. 3 статей 22 і 29, ч. 2 ст. 30, ст. 31 і 34, ч. 2 ст. 58, ч. 1 ст. 61, ст. 62, ч. 3 ст. 76, п. 22 ч. 1 ст. 92 Конституції України. Так, у п. 22 ч. 1 ст. 92 Конституції проголошено, що виключно законами України встановлюються діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, й відповідальність за них, а ч. 3 ст. 22 закріплено, що при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обся-

гу існуючих прав і свобод. Слід з'ясувати значення конституційних норм для вибору шляхів запровадження кримінального проступку в національне законодавство та розглянути різні варіанти (концепції), що пропонуються науковцями.

Список рекомендованої літератури

Борисов В. І. Кримінальний проступок: пошук альтернатив в умовах децентралізації влади / В. І. Борисов // Кримінальна юстиція в Україні: виклики та перспективи в світлі конституційної реформи: зб. тез першого Львівського форуму з кримінальної юстиції, 18-19 вересня 2015 р., м. Львів [упоряд. Т. І. Созанський]. – Київ : ВАПТЕ. – 2015. – С. 50–55.

Борисов В. І. До питання запровадження у законодавство України відповідальності за кримінальні проступки / В. І. Борисов // Кримінальний кодекс України : 10 років очікувань: [тези доп. та повідомлень учасників Міжнар. симпозиуму, 23-24 вересня 2011 р., м. Львів]. – Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2011. – С. 73–78.

Борисов В. І. Кримінальний проступок: концептуальні засади запровадження до національного законодавства [Електрон. ресурс] / В. І. Борисов, В. І. Тютюгін, Л. М. Демидова // Вісник асоціації кримінального права України. – 2016. – № 2 (7). – С. 129–142– Режим доступу: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/12/06_Borisov.pdf. – Заголовок з екрана.

Борисов В. І. Проблеми запровадження у законодавство України інституту кримінального проступку [Електронний ресурс] / В. І. Борисов // Проблеми впровадження інституту кримінального проступку» (на основі проекту Закону «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо введення інституту кримінальних проступків» № 10136 від 03.03.2012 р.): матер. Всеукр. інтернет-конф., 10 лип. 2012 р., м. Харків. – Режим доступу: <http://ivpz.org/golovna-konferents>. – Заголовок з екрана.

Демидова Л. М. Проблеми кримінально-правової відповідальності за заподіяння майнової шкоди в Україні (майнова

шкода як злочинний наслідок): теорія, закон, практика / Л. М. Демидова. – Харків: Право, 2013. – С. 571–582, 668–672.

Демидова Л. Н. Преступление и уголовный проступок (продолжение дискуссии о взаимосвязи) / Л. Н. Демидова // *Legea si viata: publicatie stintifico-practica / redactor-sef L. Arsene*. Chisinau : SRL «Cetatea de sus», 2015. – № 9/3 (285). – С. 10–13.

Демидова Л. Н. Уголовный проступок: проблемы теории и законодательства / Л. Н. Демидова // *Закон и жизнь: междунар. науч.-прав. журнал / гл. ред.: Л. Арсене*. – Кишинев: SRL «Cetatea de Sus», 2013. – № 10 (2). – С. 96–100.

Кривоченко Л. М. Класифікація злочинів за ступенем тяжкості у Кримінальному кодексі України: монографія / Л. М. Кривоченко. – Київ: Юрінком Інтер, 2010. – 120 с.

Резолюція науково-практичного семінару «Теоретичні і практичні механізми впровадження кримінальних проступків в публічне право України», 11 травня 2012 р., м. Запоріжжя [Електронний ресурс] / уклад.: Т. А. Денисова, В. Г. Лукашевич, П. В. Хряпінський // *Проблеми впровадження інституту кримінального проступку»* (на основі проекту Закону «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо введення інституту кримінальних проступків» № 10136 від 03.03.2012 р.: всеук. інтернет-конф. – Режим доступу: <http://ivpz.org/golovna-konferents>. – Заголовок з екрана.

Тацій В. Я. Концептуальная модель установления ответственности за проступок в законодательстве Украины / В. Я. Тацій, В. И. Тютюгин, О. В. Каплина, Ю. В. Гродецкий, А. А. Байда // *Проблеми законності*. – Вып. 125. – 2014. – С. 7–31.

Тацій В. Дискусійні питання встановлення відповідальності за проступок / В. Тацій, В. Тютюгін, Ю. Гродецький, А. Байда / *Вісник Національної академії правових наук України*. – № 2 (77). – 2014. – С. 122–135.

Тацій В. Я. Ще одна спроба «гуманізації» кримінального законодавства України / В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін, Ю. В. Гродецький, А. О. Байда // *Вісник Асоціації кримінального права України*. – 2014. – № 1. – С. 312–330.

Тацій В. Я. Актуальні проблеми сучасного розвитку кримінального права України / В. Я. Тацій, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін // Право України. – 2010. – № 9. – С. 4–15.

Фріс П. Л. Питання кримінального права в контексті кримінально-правової політики / П. Л. Фріс // Право України. – 2010. – № 9. – С. 73–80.

Хавронюк М. І. Концепцію визначено: адміністративні проступки, кримінальні проступки, злочини. Настав час розмежувати / М. І. Хавронюк // Основні напрями розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 11–12 жовт. 2012 р. – Харків, 2012. – С. 182–186.

Тема 4. Поняття «кримінальна відповідальність» та її підстава

П л а н

1. Поняття та ознаки кримінальної відповідальності. Кримінальна відповідальність і кримінально-правові відносини. Момент виникнення та припинення кримінальної відповідальності.
2. Форми реалізації кримінальної відповідальності, їх правові наслідки.
3. Підстава кримінальної відповідальності.

При висвітленні першого питання слід приділити увагу проблемі відсутності визначення поняття «кримінальна відповідальність» у КК України та різноманітності його трактувань у науці кримінального права. Варто проаналізувати основні концепції розуміння кримінальної відповідальності. Після надання визначення поняття «кримінальна відповідальність» необхідно зосередитися на її родових (властивих юридичній відповідальності в цілому) і видових (характерних саме для кримінальної відповідальності) ознаках. Далі бажано розглянути момент виникнення й припинення кримінальної відповідальності. Для

цього необхідно з'ясувати, яким чином взаємопов'язані кримінальна відповідальність та кримінально-правові правовідносини. Зокрема, треба дослідити рішення Конституційного Суду України від 27 жовтня 1999 р., що дозволить встановити момент виникнення кримінальної відповідальності.

У другому питанні розглядаються усі форми реалізації кримінальної відповідальності та їх зміст, зупинитися на кожній формі реалізації кримінальної відповідальності, а також на їх правових наслідках. Важливо визначити місце покарання серед форм реалізації кримінальної відповідальності. Для цього треба відповісти на питання, які з форм реалізації кримінальної відповідальності тягнуть судимість, та навести приклади (з практики або теоретичні).

Останнє питання теми вимагає встановлення юридичної підстави кримінальної відповідальності. При цьому слід акцентувати на тому, що єдиною підставою кримінальної відповідальності є вчинення суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого КК України (ч. 1 ст. 2 КК України). Також потрібно вказати філософську та процесуальну підстави кримінальної відповідальності.

У висновках наводяться найважливіші положення розглянутих питань.

Список рекомендованої літератури

Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності: монографія / Ю. В. Баулін. – Київ: Атіка, 2004. – 296 с.

Брайнин Я. М. Уголовная ответственность и её основания в советском уголовном праве / Я. М. Брайнин. – Москва: Юрид. лит., 1963. – 275 с.

Журавлёв М. Понятие уголовной ответственности и форм её реализации / М. Журавлев, Е. Журавлёва // Уголовное право. – 2005. – № 3. – С. 28–31.

Карпушин М. П. Уголовная ответственность и состав преступления / М. П. Карпушин, В. И. Курляндский. – Москва: Юрид. лит., 1974. – 232 с.

Крайник Г. С. Щодо удосконалення законодавчого закріплення кримінальної відповідальності за КК України / Харківські студентські кримінально-правові читання: тези доп. та наук. повідомл. учасн. Всеукр. студент. наук. конф. (м. Харків, 10–11 грудня 2009 р.) / за заг. ред. В. Я. Тація. – Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2010. – 368 с. – С. 122–124.

Кудрявцев В. Н. Общая теория квалификации преступлений В. Н. Кудрявцев. – 2-е изд., перераб. и допол. – Москва: Юристъ, 2004. – 304 с. (С. 57–125).

Марцев А. Состав преступления: структура и виды / А. Марцев // Уголовное право. – 2005. – № 2. – С. 47–49.

Меркулова В. О. Деякі міркування щодо співвідношення кримінальної відповідальності і покарання / В. О. Меркулова // Проблеми законності. – Харків, 2001. – Вип. 50. – С. 120–125.

Навроцький В. О. Теоретичні проблеми кримінально-правової кваліфікації / В. О. Навроцький. – Київ: Атіка, 1999. – 464 с. (С. 253–279).

Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положень частини третьої статті 80 Конституції України (справа про депутатську недоторканість) // Вісник Конституційного Суду України. – 1999. – № 5 – С. 7–13.

Санталов А. И. Теоретические вопросы уголовной ответственности / А. И. Санталов. – Ленинград, 1982. – 97 с.

Тащилин М. Уголовная ответственность и формы её реализации / М. Тащилин, Н. Годило // Уголовное право. – 2004. – № 4. – С. 53–54.

Тихий В. П. Підстава кримінальної відповідальності за новим Кримінальним кодексом України // Вісник Конституційного Суду України. – 2002. – № 3. – С. 50–52.

Хомич В. М. Формы реализации уголовной ответственности / В. М. Хомич. – Минск, 1998.

Цалін С. Д. Принцип свободи волі в історії соціальної філософії та філософії права / С. Д. Цалін. – Харків: Основа, 1998.

Черданцев А. Ф. О понимании и содержании юридической ответственности / А. Ф. Черданцев, С. Н. Котельников // Правоведение. – 1976. – № 5. – С. 39–48.

Тема 5. Предмет злочину

П л а н

1. Предмет злочину, його поняття, ознаки і значення. Помилка в предметі злочину, її правові наслідки.
2. Співвідношення предмета злочину, об'єкта злочину й потерпілого від злочину. Місце предмета злочину у складі злочину.
3. Види предметів злочину.

Вивчаючи поняття «предмет злочин», слід визначити такі його ознаки: юридична, економічна, фізична, з'ясувати їх сутність та те, які правові наслідки відсутності хоча б однієї з них (чи можна у такому разі констатувати наявність предмета злочину як обов'язкової ознаки складу злочину). Лише після цього пояснити значення предмета злочину.

Наступне питання передбачає дослідження понять «предмет злочину», «потерпілий від злочину» та «об'єкт злочину», а також їх порівняння за значенням і місцем у складі злочину. Слід обов'язково навести приклади (з практики або теоретичні), зокрема, пояснити їх у статтях різних розділів Особливої частини КК України (предмет злочину – ст. 143, 185, 192, 307, 365, 368 КК України, потерпілий від злочину – ст. 112, 115, 348 КК України та об'єкти злочину – ст. 112, 115, 185, 348 КК України тощо). Важливо показати місце предмета злочину у складі злочину.

Види предметів злочину слід розглядати за певними критеріями (за розділами КК України, особливостями економічної (наприклад, порівняти їх у ст. 185, 192, 365 КК) чи юридичної ознаки тощо).

Список рекомендованої літератури

Бикмурзин М. П. Предмет преступления: теоретико-правовой анализ / М. П. Бикмурзин. – Москва: Юридлитинформ, 2006. – 184 с.

Борисов В. І. Кримінальна відповідальність за порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою: монографія / В. І. Борисов, Г. С. Крайник. – Харків: Юрайт, 2012. – 296 с.

Гринчак С. В. Кримінальна відповідальність за незаконну трансплантацію органів або тканин людини: монографія / С. В. Гринчак; наук. ред. Л. В. Дорош. – Харків: Право, 2011. – 296 с.

Демидова Л. М. Безтілесна річ як предмет злочину / Л. М. Демидова // Вісник Академії правових наук України. – Харків, 2015. – № 2 (8). – С. 101–107.

Зателепин О. К вопросу о понятии предмета преступления в уголовном праве / О. Зателепин // Уголовное право. – 2003. – № 1. – С. 29–31.

Крайник Г. С. Предмети корупційних злочинів в Україні // Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції: зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф. (3 квітня 2015 р., м. Харків) / МВС України; Харків. нац. ун-т внутр. справ; Кримінологічна асоціація України. – Харків: Золота миля, 2015. – 260 с. – С. 88–91.

Музыка А. А. Предмет злочину: теоретичні основи пізнання : монографія / А. А. Музыка, Є. В. Лашук. – Київ: Паливода А. В., 2011. – 192 с.

Панов, Н. И. Понятие предмета преступления по советскому уголовному праву / Н. И. Панов // Проблемы правоведения. – 1984. – Вып. 45. – С. 67–73.

Панов Н. И. Уголовная ответственность за причинение имущественного ущерба путем обмана или злоупотребления доверием / Н. И. Панов. – Харьков: Вища шк., 1977. – 128 с.

Радутний О. Е. Кримінальна відповідальність за незаконне збирання, використання та розголошення відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю: монографія / О. Е. Радутний. – Харків: Ксілон, 2008. – 202 с.

Сенаторов М. В. Потерпілий від злочину: значення для кваліфікації злочину та призначення покарання / М. В. Сенаторов // Право України. – 2004. – № 3. – С. 110–113.

Тацій В. Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві: монографія / В. Я. Тацій. – Харків: Право, 2016. – 256 с.

Т е м а 6. Суспільно небезпечне діяння та його форми

П л а н

1. Діяння, його ознаки та значення в системі ознак об'єктивної сторони складу злочину. Форми діяння. Способи опису діяння в законодавстві про кримінальну відповідальність.

2. Дія, її ознаки та види.

3. Бездіяльність, її ознаки. Встановлення умов кримінальної відповідальності за неї.

Вивчаючи діяння, передусім слід визначити такі його ознаки, як конкретний, усвідомлений, вольовий, суспільно небезпечний та протиправний акт поведінки людини, підкресливши, які ознаки є спільними для дії та бездіяльності, а за якими вони відрізняються. Необхідно з'ясувати сутність цих ознак діяння та правові наслідки відсутності хоча б однієї з них (чи можна визнати у такому разі діяння ознакою об'єктивної сторони складу злочину).

Розгляд наступного питання бажано розпочати з дослідження змісту ознак, що характеризують суспільно небезпечне діяння, у такій його самостійній формі, як дія. Потрібно звернути увагу на способи її опису в законі. Необхідно розкрити поділ дій на фізичні та інформаційні.

При аналізі бездіяльності доречно звернути увагу на її негативний вплив на охоронювані кримінальним законом суспільні відносини. Далі треба дослідити зміст ознак, що характеризують бездіяльність. Умови кримінальної відповідальності за злочинну бездіяльність доцільно доповнити прикладами (з практики або теоретичними), тобто пояснити умови такої від-

повідальності у різних розділах Особливої частини КК України, зокрема, у ст. 136, 137, 197, 272 КК України тощо.

Список рекомендованої літератури

Бажанов М. И. О различных трактовках некоторых признаков объективной стороны преступления в науке уголовного права / М. И. Бажанов // Проблемы законности. – 1999. – Вып. 40. – С. 145–155.

Борисов В. І. Кримінальна відповідальність за порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою: монографія / В. І. Борисов, Г. С. Крайник. – Харків: Юрайт, 2012. – 296 с.

Заславська М. Г. Неналежне виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей: соціальна обумовленість і склад злочину: [монографія] / М. Г. Заславська. – Харків: Право, 2013. – 216 с.

Князьков М. О. О сущности преступного бездействия и законодательной регламентации основания уголовной ответственности за него / М. О. Князьков // Уголовное право. – 2005. – № 1. – С. 35–37.

Кудрявцев В. Н. Объективная сторона преступления / В. Н. Кудрявцев. – Москва: Госюриздат, 1960. – 244 с.

Мочкош Я. Зміст та об'єктивні форми злочинної дії / Я. Мочкош // Право України. – 1996. – № 11. – С. 53–57.

Панов Н. И. Способ совершения преступления и уголовная ответственность / Н. И. Панов. – Харьков: Изд-во при Харьков. ун-те изд. объединения «Вища школа», 1982. – 162 с.

Радутний О. Е. Кримінальна відповідальність за незаконне збирання, використання та розголошення відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю: монографія / О. Е. Радутний. – Харків: Ксілон, 2008. – 202 с.

Тер-Акопов А. А. Бездействие как форма преступного поведения / А. А. Тер-Акопов. – Москва: Юрид. лит., 1980. – 152 с.

Тимейко Г. В. Общее учение об объективной стороне преступления / Г. В. Тимейко. – Ростов-на-Дону: Изд-во Ростов. ун-та, 1977. – 216 с.

Ярмиш Н. Н. Действие как признак объективной стороны преступления: Проблемы психологической характеристики / Н. Н. Ярмиш. – Харків: Основа, 1999. – 84 с.

Т е м а 7. Мотив злочину та його значення

П л а н

1. Поняття «мотив злочину» та його кримінально-правове значення.
2. Види мотивів злочину та критерії їх класифікації.
3. Кваліфікація злочинів за мотивом.

При висвітленні першого питання необхідно звернути увагу на важливу роль мотиву в характеристиці суб'єктивної сторони злочину. Передусім слід акцентувати, що мотив – це внутрішнє спонукання, рушійна сила вчинку людини. Вказане визначає його зміст і допомагає більш глибоко розкрити психічне ставлення особи до вчиненого. Мотив як психічна ознака властива будь-якій свідомій вольовій поведінці особи, в його основі лежать потреби, інтереси людини. Коли ж мова йде про мотив злочину, його зміст визначається антисоціальною спрямованістю. Мотив людської поведінки лише тоді стає мотивом злочину, коли він охоплює всі найбільш суттєві якості злочинного діяння, а це можливо лише в умисних злочинах. Крім того, він дає змогу визначити, чому особа вчинила злочин. Далі необхідно показати значення мотиву як самостійної психологічної ознаки суб'єктивної сторони злочину, яка взаємозалежна з іншими ознаками і саме їх взаємозалежність та взаємопов'язаність можуть дати повне уявлення про спрямованість поведінки суб'єкта злочину.

У другому питанні передусім бажано назвати, за якими критеріями класифікуються мотиви злочинів і, відповідно, які існують види мотивів. Слід з'ясувати, в яких випадках мотив злочину є факультативною ознакою суб'єктивної сторони злочину, в яких обов'язковою, а в яких кваліфікуючою. Треба мати

на увазі, що існують ще інші класифікації мотивів злочину залежно від критерію класифікації, наприклад: суспільно небезпечні, суспільно нейтральні та суспільно корисні тощо. Окремо необхідно зупинитися на тому, що це не єдині види класифікації мотивів, а отже, проаналізувати інші точки зору науковців із цього питання.

При висвітленні третього питання доречно показати, яким чином мотив впливає на правильну кваліфікацію злочинів. По-перше, його наявність інколи розглядається як необхідна умова настання кримінальної відповідальності за діяння, яке без вказаного в законі мотиву не є злочином. По-друге, мотив може відігравати роль ознаки, згідно з якою один склад злочину відмежовується від іншого. І останнє, мотив може виконувати функцію обтяжуючої обставини, яка існує в диспозиції кримінально-правової норми та підвищує відповідальність.

Список рекомендованої літератури

Борисов В. І. Кримінальна відповідальність за порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою: монографія / В. І. Борисов, Г. С. Крайник. – Харків: Юрайт, 2012. – 296 с.

Вереша Р. В. Поняття вини як елемент змісту кримінального права України / Р. В. Вереша. – Київ: Атіка, 2005. – 224 с.

Волков Б. С. Мотив и квалификация преступлений / Б. С. Волков. – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1968. – 166 с.

Дагель П. С. Субъективная сторона преступления и её установление / П. С. Дагель, Д. П. Котов. – Воронеж: Изд-во ВГУ, 1974. – 243 с.

Котов Д. П. Мотивы преступлений и их доказывание: Вопросы теории и практики / Д. П. Котов. – Воронеж: Изд-во Воронежск. ун-та, 1975. – 152 с.

Рарог А. И. Квалификация преступлений по субъективным признакам / А. И. Рарог. – Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002. – 304 с.

Савченко А. В. Мотив і мотивація злочину / А. В. Савченко. – Київ: Атіка, 2002. – 144 с.

Т е м а 8. Необережність і її види

П л а н

1. Поняття необережності як форми вини. Її види.
2. Злочинна самовпевненість. Її інтелектуальний і вольовий моменти.
3. Відмежування злочинної самовпевненості від непрямого умислу.
4. Злочинна недбалість та її критерії.
5. Відмежування злочинної недбалості від казусу (випадку).

При відповіді на перше питання теми треба вказати, що необережність, як і умисел, – це основна форма вини у кримінальному праві. Необхідно сформулювати визначення поняття «необережність» та вказати її види, продемонструвавши суспільну небезпеку злочинів, вчинених із такою формою вини, та встановити, яким злочинам характерна необережна форма вини. При цьому слід мати на увазі, що в умовах розвитку науково-технічного прогресу помітно збільшується кількість необережних злочинів, які вчиняються в таких сферах, як охорона навколишнього середовища, безпека руху і експлуатації транспорту, безпека умов праці, використання нових потужних джерел енергії тощо, а розміри збитків від необережних злочинів інколи навіть перевищують розміри збитків від умисних злочинів.

Висвітлюючи друге питання, бажано проаналізувати законодавче визначення поняття «злочинна самовпевненість», передбачене у ст. 25 КК України, під кутом її інтелектуальних та вольових ознак. При цьому треба мати на увазі, що існують декілька точок зору як стосовно інтелектуальної ознаки злочинної самовпевненості, так і вольової. Ці точки зору з відповідною аргументацією науковців потрібно опрацювати та зробити власні висновки.

Розкриваючи третє питання, по-перше, необхідно вказати, за якими ознаками слід відмежовувати злочинну самовпевненість від непрямого умислу. По-друге, треба зосередитися на значенні цього відмежування для кваліфікації відповідних злочинів і на тому, як це потім вплине на вид та міру покарання та інші кримінально-правові наслідки діяння.

У наступному питанні, характеризуючи зміст злочинної недбалості, доцільно звернути увагу на те, що відповідальність за злочин, вчинений зі злочинною недбалістю, настає тому, що хоча винний і не передбачав можливості настання суспільно небезпечних наслідків своєї дії чи бездіяльності, але повинен був і міг їх передбачити, тобто принцип винної відповідальності не було порушено. Далі слід розглянути інтелектуальну ознаку злочинної недбалості (її об'єктивні та суб'єктивні критерії) та вольову.

В останньому питанні слід акцентувати на тому, за якими ознаками розмежовуються між собою злочинна недбалість та казус (випадок) і яким чином в подальшому це впливає на кваліфікацію діяння та розмежування злочину й незлочинної поведінки.

Список рекомендованої літератури

Борисов В. І. Кримінальна відповідальність за порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою: монографія / В. І. Борисов, Г. С. Крайник. – Харків: Юрайт, 2012. – 296 с.

Борисов В. І. Необережність та її види: текст лекцій / В. І. Борисов. – Харків: УкрЮА, 1991. – 21 с.

Вереша, Р. В. Поняття вини як елемент змісту кримінального права України / Р. В. Вереша – Київ: Атіка, 2005. – 224 с.

Дагель П. С. Неосторожность: уголовно-правовые и криминологические проблемы / П. С. Дагель. – Москва: Юрид. лит., 1977. – 144 с.

Дагель П. С. Субъективная сторона преступления и её установление / П. С. Дагель, Д. П. Котов. – Воронеж: Изд-во ВГУ, 1974. – 243 с.

Нерсесян В. А. Ответственность за неосторожное преступление: состояние и пути совершенствования / В. А. Нерсесян // Государство и право. – 2002 – № 3. – С. 33–38.

Рарог А. И. Общая теория вины в уголовном праве: учеб. пособие / А. И. Рарог. – Москва: ВЮЗИ, 1980. – 91 с.

Рарог А. И. Субъективная сторона и квалификация преступлений / А. И. Рарог. – Москва: ООО «Профобразование», 2001. – 133 с.

Угрехелидзе М. Г. Проблема неосторожной вины в уголовном праве / М. Г. Угрехелидзе. – Тбилиси: Мецниереба, 1976. – 132 с.

Т е м а 9. Фактична помилка та її значення у кримінальному праві

П л а н

1. Поняття «помилка» у кримінальному праві та її види.
2. Фактична помилка та її види
3. Значення помилки для кваліфікації діяння.

Починаючи висвітлення теми, слід зазначити, що кримінальне право базується на принципі винної відповідальності особи за вчинене нею діяння. Кримінальний кодекс не містить спеціальних норм про помилку, тому поняття «помилка», її види і значення встановлюються наукою кримінального права і практикою на основі таких понять, як суб'єктивна сторона, вина, умисел, необережність, казус (випадок). Під помилкою розуміється неправильне уявлення особи щодо юридичних властивостей або фактичних об'єктивних ознак вчинюваного нею діяння. Залежно від тих обставин, які неправильно сприймаються суб'єктом, існує два види помилок: юридична та фактична.

При відповіді на друге питання необхідно проаналізувати доктринальне поняття «фактична помилка» та її види, показати, що особа правильно оцінює юридичну, правову характеристику певного діяння як конкретного злочину, однак помиля-

ється у його фактичних ознаках. Відповідно до цього невірною уявлення про зміст об'єктивних ознак розрізняють такі види фактичної помилки: а) помилка в об'єкті; б) помилка в характері діяння (дій чи бездіяльності); в) помилка в причинному зв'язку; г) помилка в особі потерпілого. Бажано дослідити всі види.

Розглядаючи останнє питання, доцільно звернути увагу на те, яким чином невірне уявлення суб'єкта щодо фактичних ознак свого діяння впливає на кваліфікацію злочину.

Список рекомендованої літератури

Дагель П. С. Суб'єктивная сторона преступления и её установление / П. С. Дагель, Д. П. Котов. – Воронеж : Изд-во ВГУ, 1974. – 243 с.

Комаров О. Д. Фактична помилка в кримінальному праві України та її значення для кримінальної відповідальності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / О. Д. Комаров; наук. кер. – проф. В. І. Тютюгін. – Харків, 2015. – 20 с.

Коржанський М. Й. Презумпція невинуватості і презумпція вини / М. Й. Коржанський. – Київ: Атіка, 2004. – 216 с.

Рарог А. И. Квалификация преступлений по субъективным признакам / А. И. Рарог. – Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002. – 304 с.

Якушин В. А. Ошибка и ее уголовно-правовое значение / В. А. Якушин. – Казань, 1988. – 128 с.

Якушин В. А. Ошибка в уголовном праве и ее влияние на пределы субъективного вменения (теоретические аспекты) / В. А. Якушин, В. В. Назаров. – Ульяновск: УлГУ, 1997. – 62 с.

Т е м а 10. Обмежена осудність

П л а н

1. Поняття «обмежена осудність» та її значення.
2. Формула обмеженої осудності.
3. Співвідношення осудності, неосудності та обмеженої осудності.
4. Кримінально-правові наслідки визнання особи обмежено осудною.

Висвітлюючи перше питання, необхідно ретельно проаналізувати поняття «обмежена осудність», закріплене у ст. 20 КК України і наведене в рекомендованій науковій літературі. Слід підкреслити значення обмеженої осудності як передумови встановлення вини і кримінальної відповідальності особи, яка вчинила злочин. Також треба окремо зупинитися на тому, що хоча законодавець у ч. 2 ст. 20 КК України і зазначає, що обмежена осудність враховується при призначенні покарання, однак не розкриває, як саме. І тільки шляхом аналізу ст. 66 та 67 КК України можна зробити висновок, що обмежена осудність визнається тільки як обставина, що пом'якшує відповідальність. Проте за змістом ст. 20 КК України немає підстав для обов'язкового пом'якшення покарання особі, визнаній обмежено осудною.

Переходячи до другого питання, необхідно підкреслити, що обмежена осудність характеризується наявністю двох критеріїв: медичного (біологічного) та юридичного (психологічного). Медичний критерій обмеженої осудності трактується у ч. 1 ст. 20 КК України як «психічний розлад», а юридичний – за змістом ч. 1 ст. 20 КК України має дві ознаки: 1) інтелектуальну – особа не була здатна повною мірою усвідомлювати свої дії (бездіяльність); 2) вольову – особа не могла повною мірою керувати своїми діями (бездіяльністю).

При розгляді третього питання необхідно зазначити спільні та відмінні риси осудності, неосудності та обмеженої осудності.

Висвітлення четвертого питання доцільно почати з аналізу наслідків визнання особи обмежено осудною. У ч. 1 ст. 20 КК України законодавець зазначає, що така особа підлягає кримінальній відповідальності, а згідно з ч. 2 ст. 20 КК України наслідком визнання особи обмежено осудною є можливість призначення їй примусових заходів медичного характеру (ст. 94 КК України). Тут слід звернутися до XIV розділу КК України і дати характеристику примусових заходів медичного характеру. Слід також вказати мету застосування таких заходів.

Список рекомендованої літератури

Бурдін В. М. Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені в стані сп'яніння: монографія / В. М. Бурдін. – Київ: Атіка, 2005. – 160 с

Зайцев О. В. Обмежена осудність у кримінальному праві України: монографія / О. В. Зайцев; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, Ін-т підготовки слідчих кадрів для служби безпеки України. – Харків: Майдан, 2007. – 240 с.

Клименко В. А. Обмежена осудність: поняття, критерії та примусове лікування: монографія / В. А. Клименко, В. Б. Первомайський, Т. М. Приходько. – Київ: Атіка, 2011. – 180 с.

Лень В. В. Осудність у кримінальному праві і законодавстві: монографія / В. В. Лень ; Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. – Дніпропетровськ: Ліра ЛТД, 2008. – 180 с.

Лень В. В. Обмежена осудність у кримінальному законі: проблеми продовжуються / В. В. Лень // Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми застосування і перспективи удосконалення. Прогалини у кримінальному законодавстві: Міжнар. симпозиум, 12-13 верес. 2008 р. – Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2008. – С. 112–115 .

Ломако В. А. Осудність та неосудність за кримінальним правом України. Конспект лекції: [курс лекцій] / В. А. Ломако; Укр. юрид. акад. – Харків: УЮА, 1993. – 24 с.

Марчак В. Я. Обмежена осудність: психолого-правовий зміст : монографія / В. Я. Марчак. – Чернівці: Чернів. нац. ун-т, 2010. – 400 с.

Мельник М. Психологічний та кримінально-правовий аналіз поняття «обмежена осудність» / М. Мельник // Право України. – 2011. – № 2. – С. 341–343.

Михеев Р. И. Проблемы вменяемости и невменяемости в советском уголовном праве / Р. И. Михеев. – Владивосток: Изд-во Дальневосточ. ун-та, 1983. – 300 с.

Назаренко Г. В. Невменяемость. Уголовно-релевантные психические состояния / Г. В. Назаренко. – Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002. – 207 с.

Первомайский В. Б. Невменяемость / В. Б. Первомайский. – Киев: Б. и., 2000. – 320 с.

Трахтеров В. С. Вменяемость и невменяемость в уголовном праве (исторический очерк) / В. С. Трахтеров. – Харьков: УЮА, 1992. – 83 с.

Трахтеров В. С. Вменяемость как условие уголовной ответственности / В. С. Трахтеров // Харьковский юридический институт. Ученые записки. – Харьков: Харьк. юрид. ин-т, 1957. – Вып. 9. – С. 5-12

Энциклопедия уголовного права / отв. ред. В. Б. Малинин. – Санкт-Петербург: Изд. проф. Малинина, 2005. – Т. 4. Состав преступления. – Издание проф. Малинина. – 797 с.

Т е м а 11. Спеціальний суб'єкт злочину

П л а н

1. Поняття «спеціальний суб'єкт злочину».
2. Види спеціальних суб'єктів злочину.
3. Кримінально-правове значення спеціального суб'єкта злочину.

Починаючи викладення першого питання, слід виходити з того, що поняття «спеціальний суб'єкт злочину», яке існує у кримінальному праві, тісно пов'язане із поняттям «загальний суб'єкт злочину». У зв'язку з цим передусім слід визначити поняття «загальний суб'єкт» і проаналізувати його ознаки.

Для цього потрібно звернутися до ст. 18, 19 та 22 КК України, що містять дефініцію поняття «загальний суб'єкт» і таких його юридичних ознак, як осудність та вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність.

Далі доречно зупинитися на співвідношенні понять «загальний», і «спеціальний» суб'єкт злочину, виходячи з того, що спеціальний суб'єкт – це особа, яка, крім осудності та досягнення віку, з якого може наставити кримінальна відповідальність, має додаткові спеціальні (особливі) ознаки, передбачені у статті Особливої частини для суб'єкта конкретного злочину. Важливо звернути увагу на те, що саме існування поняття «спеціальний суб'єкт» зумовлене специфікою окремих видів злочинів, вчинення яких можливе лише у зв'язку з певною діяльністю людей, котрі виконують обов'язки, покладені на них законом. Враховуючи це, ознаки, якими наділені спеціальні суб'єкти злочину, завжди передбачені законом або прямо випливають з нього.

Беручи до уваги наведене вище, слід назвати і охарактеризувати деякі ознаки спеціальних суб'єктів злочину. Для цього слід проаналізувати диспозиції статей Особливої частини КК України (наприклад, ст. 111, ст. 117, ч. 2 ст. 120, ч. 1 ст. 131, ч. 3 ст. 157, ч. 1 ст. 271, ч. 1 ст. 276, ч. 1 ст. 286, ст. 288, ч. 1 та примітка 1 до ст. 364, ст. 375, ч. 1 ст. 385, ч. 2 ст. 401 та ін.); визначити ті ознаки, які вказує (застосовує) законодавець, описуючи суб'єктів цих злочинів. При цьому також необхідно звернути увагу на засоби законодавчої техніки, які використовує законодавець при формулюванні норм зі спеціальними суб'єктами. Так, в одних випадках ознаки спеціального суб'єкта прямо закріплені в окремій статті закону (наприклад, у примітці 1 до ст. 364, ч. 2 ст. 401 КК України відповідно визначені поняття «службова особа» та «військовослужбовець»), в інших – ознаки спеціальних суб'єктів закріплені в основних складах злочинів (зокрема, ст. 111, ст. 117, ч. 1 ст. 286 КК України) або в кваліфікованих (ч. 2 ст. 120, ч. 3 ст. 157, ч. 2 ст. 191, ч. 2 ст. 312 КК України). Крім того, необхідно коротко охарактеризувати позитивну і негативну форми визначення ознак спеціального суб'єкта злочину. При цьому потрібно пам'ятати, що

перша (позитивна) форма має місце там, де ознаки спеціального суб'єкта прямо вказані у законі (наприклад, ст. 210, ст. 275 КК України), а при негативній (заперечній), навпаки, ознаки спеціального суб'єкта закон прямо не називає, вони встановлюються шляхом виключення, зокрема, ч. 1 ст. 134, ст. 138 КК України.

Висвітлюючи друге питання, необхідно не лише з'ясувати, які існують види спеціальних суб'єктів, а й на підставі аналізу закону і спеціальної літератури визначити критерії, що використовуються в теорії при класифікації спеціальних суб'єктів, стисло викласти точки зору з цього приводу. Далі бажано розкрити значення класифікації спеціальних суб'єктів, показати, чому це важливо для науки кримінального права і для судово-слідчої практики.

Відповідаючи на третє питання, потрібно пам'ятати, що законодавець, описуючи у статтях закону ознаки спеціального суб'єкта, чітко визначає коло осіб, які можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності у разі вчинення певного злочину. У зв'язку із цим необхідно показати місце і значення спеціального суб'єкта в системі елементів певного складу злочину, зупинитися на значенні спеціального суб'єкта для кваліфікації злочинів, призначення покарання.

Теоретичні пропозиції і власні висновки доцільно проілюструвати кількома (3–4) прикладами із судової практики.

Список рекомендованої літератури

Андрушко П. Службова особа як спеціальний суб'єкт злочину / П. Андрушко // Юридичний вісник України. – 2010. – 25 (19 червня-2 липня (№ 25-26)). – С. 10

Вакурин М. Д. Поняття и признаки специального субъекта преступления / М. Д. Вакурин // Четверті Харківські кримінально-правові читання : тези доп. та наук. повідомл. учасн. міжнар. наук. конф. студ. та аспірантів (м. Харків, 16-17 трав. 2014 р.) / М-во освіти і науки України, НЮУ ім. Ярослава Мудрого, НДІ вивчення проблем злочинності ім. В. В. Сташиса НАПрН України, Всеукр. громад. організація «Асоц. кримін. права», Асоціація випускників НЮУ ім. Ярослава Мудрого,

Ліга студ. асоц. правників України. – Харків: Право, 2014. – С. 79–81

Вереша Р. В. Суб'єкт злочину: наук.-практ. посібник / Р. В. Вереша; Акад. адвокатури України. – Київ: Правова єдність, 2014. – 43 с.

Голубев В. Специальный субъект преступления / В. Голубев // Советская юстиция. – 1984. – № 12. – С. 78.

Дунаєвська Л. До питання про суб'єктів злочинів, скоєних при наданні медичної допомоги / Л. Дунаєвська // Підприємство, господарство і право. – 2001. – № 1. – С. 66–68.

Каргатан Н. Визначення суб'єкта злочину / Н. Каргатан // Вісник прокуратури. – 2000. – № 3. – С. 41–42.

Коротюк О. До питання про спеціальний суб'єкт злочину / О. Коротюк // Юридична Україна. – 2011. – № 7 – С. 74–78.

Коротюк О. В. Нотаріус як спеціальний суб'єкт злочину: монографія / О. В. Коротюк. – Київ : ОВК, 2015. – 224 с.

Ландіна А. В. Ознаки спеціального суб'єкта злочину у кримінальному праві [Електронний ресурс] / А. В. Ландіна // Кримінальне право: традиції та новації : міжнар. круглий стіл, присвяч. 90-літтю з дня народж. видат. вченого, героя України, акад. В. В. Сташиса, 9-10 лип. 2015 р. / Громад. орг. «Всеукр. асоц. кримін. права», Запоріз., Полтав., Чернігів. місц. осередки ГО «Всеукр. асоц. кримін. права», Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Ін-т права ім. В. Сташиса Класич. приват. ун-ту. – Полтава; Харків: [б. в.], 2015. – С. 245–248. – Бібліогр. : с. 248

Максимович Р. Л. Поняття службової особи у кримінальному праві України: монографія / Р. Л. Максимович; наук. ред. В. О. Навроцький; Львів. держ. ун-т внутр. справ. – Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2008. – 304 с.

Осадча А. С. Спеціальний суб'єкт злочину: генезис, функції, проблеми кваліфікації: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право / А. С. Осадча ; кер. роботи І. О. Зінченко; офіц. опон.: В. О. Туляков, О. О. Житний ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Харків: [б. в.], 2015. – 20 с.

Осадчий В. Особливості суб'єкта в злочинах проти правоохоронної діяльності / В. Осадчий // Право України. – 2001. – С. 108–111.

Тарасович Т. Ю. Медичний працівник як спеціальний суб'єкт злочину: автореферат дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право / Т. Ю. Тарасевич ; наук. кер. О. О. Кваша ; Нац. акад. наук України. – Київ : [б. в.], 2011. – 18 с.

Ус О. В. Деякі питання відповідальності за підбурювання до злочину зі спеціальним суб'єктом / О. В. Ус // Проблеми розвитку юридичної науки у новому столітті: (До Міжнародного дня науки за мир і розвиток): тези наук. доп. та повідомлень учасників наук. конф. молодих учених (м. Харків, 25-26 грудня 2002 р.). – Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого, 2003. – С. 140–142.

Устименко В. В. Спеціальний суб'єкт преступления: монографія / В. В. Устименко. – Харьков: Изд-во ХГУ, 1989. – 104 с.

Філь І. Медичний працівник як суб'єкт злочину, передбаченого статтею КК України / І. Філь // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 7. – С. 112–115.

Т е м а 12. Замах на злочин і його види

П л а н

1. Поняття «замах на злочин».
2. Закінчений та незакінчений замах на злочин.
3. Замах з непридатними засобами та замах на непридатний об'єкт (предмет).
4. Відповідальність за замах на злочин.

Вивчаючи перше питання теми, треба звернутися до тексту закону, а саме ч. 1 ст. 15 КК України, де закріплене визначення поняття «замах на злочин». На підставі аналізу закону і запропонованої літератури необхідно навести загальне визначення поняття «замах», з'ясувати його об'єктивні та суб'єктивні ознаки та докладно розкрити їх зміст. Далі слід здійснити відмежування його як від готування, так і від закінченого злочину,

назвати ті ознаки, за якими відмежовуються стадії злочину. Крім того, бажано також встановити відмінності між замахом і незлочинними діями (адміністративними, дисциплінарними та ін. правопорушеннями).

При розкритті другого питання треба мати на увазі, що за ступенем реалізації злочинного наміру закон поділяє замах на два види: закінчений і незакінчений (ч. 2 і 3 ст. 15 КК України). Варто проаналізувати критерії такого поділу, ознайомитися з різними точками зору, що наведені в рекомендованій літературі з цієї тематики, та викласти свою думку. Обов'язково слід зупинитися на значенні законодавчого закріплення поділу замаху на види.

Відповідаючи на третє питання, доцільно дати характеристику так званого замаху на непридатний об'єкт (предмет) і замаху з непридатними засобами, а також навести приклади з судової практики, акцентуючи на тому, що дані види замаху на злочин не вказані в законі. Крім того, необхідно проаналізувати наукові точки зору щодо існування замаху із відносно й абсолютно непридатними засобами, а також замаху з використанням марновірних (забобонних) засобів і засобів, непридатних через повну неосвіченість (неуцтво) винного. Обов'язково викласти власну думку щодо значення поділу замаху на ці види.

Висвітлюючи четвертий пункт плану, потрібно розкрити питання про підстави і межі кримінальної відповідальності за замах на злочин. Важливо показати, що підставою кримінальної відповідальності є наявність у діях особи складу замаху на злочин. При кваліфікації діяння як замаху на злочин необхідно посилатися на ч. 2 або 3 ст. 15 і на ту статтю Особливої частини КК України, яка передбачає відповідальність за закінчений злочин.

Нарешті, важливо проаналізувати ст. 68 КК України, а особливо її ч. 3 і 4, згідно з якими строк або розмір покарання за замах не може перевищувати двох третин максимального строку або розміру найбільш суворого покарання, визначеного санкцією статті КК України, а довічне позбавлення волі не призначається, крім злочинів, передбачених ст. 109–114¹, 437–439, ч. 1 ст. 442 та 443 КК України. Необхідно підкреслити, що у зв'язку з відсутні-

стю суспільної небезпечності не тягнуть за собою кримінальної відповідальності замаху з використанням марновірних (забобонних) засобів і замаху з використанням засобів, непридатних через повну неосвіченість (неуцтво) винного.

Список рекомендованої літератури

Бурдін В. М. Стадії вчинення злочину (кримінально-правове дослідження): монографія / В. М. Бурдін. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2013. – 304 с.

Вакула І. Порівняльний аналіз замаху на злочин за кримінальним законодавством України та Республіки Польщі / І. Вакула // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали XIX звіт. наук.-практ. конф. (7-8 лют. 2013 р.) / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів : Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2013. – С. 240-242

Горностай А. В. Кримінальна відповідальність за замах на злочин: монографія / А. В. Горностай. – Харків: Юрайт, 2013. – 232 с.

Дурманов Н. Д. Стадии совершения преступления по советскому уголовному праву: научное издание / Н. Д. Дурманов. – Москва : Гос. изд-во юрид. лит., 1955. – 211 с.

Дякур М. Д. Замах на злочин: проблеми кримінально-правової кваліфікації та відповідальності: автореферат дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 – кримінальне право, кримінологія, кримінально-виконавче право / М. Д. Дякур. – Київ: [б. в.], 2009. – 18 с.

Иванов В. Д. Ответственность за покушение на преступление (На основании практики судебных и следственных органов Казахской ССР) / В. Д. Иванов. – Караганда : КВШ МВД СССР, 1974. – 118 с.

Караулов В. Ф. Стадии совершения преступления : учеб. пособие / В. Ф. Караулов. – Москва: ВЮЗИ, 1982. – 60 с.

Козлов А. П. Учение о стадиях преступления / А. П. Козлов. – Санкт-Петербург: Юрид. центр Пресс, 2002. – 353 с.

Красницький І. В. Відповідальність за замах на злочин

за кримінальним правом України / І. В. Красницький, Л. С. Щутяк. – Львів: ЛьвДУВС, 2015. – 224 с.

Кузнецова Н. Ф. Ответственность за приготовление к преступлению и покушение на преступление по советскому уголовному праву / Н. Ф. Кузнецова. – Москва: Изд-во МГУ, 1958. – 203 с.

Тихий В. П. Злочин, його види та стадії / В. П. Тихий, М. І. Панов. – Київ: Промені, 2007. – 40 с.

Тихий В. П. Проблеми відповідальності за готування до злочину та за замах на злочин / В. П. Тихий // Правова доктрина – основа формування правової системи держави: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 20-річчю НАПрН України та обговоренню п'ятитом. моногр. «Правова доктрина України», Харків, 20-21 листоп. 2013 р. / Національна академія правових наук України. – Харків: Право, 2013. – С. 543–545 .

Тишкевич И. С. Приготовление и покушение по советскому уголовному праву (понятие и наказуемость) / И. С. Тишкевич. – Москва: Госюриздат, 1958. – 258 с.

Тютюгін В. І. Призначення покарання за незакінчений злочин та за злочин, вчинений у співучасті / В. І. Тютюгін, О. В. Ус // Питання боротьби зі злочинністю : зб. наук. пр. – Харків: Право, 2010. – Вип. 19. – С. 36–47.

Хавронюк М. Покарання за готування до злочину і замах на злочин: парадокси національного кримінального кодексу, особливо у порівнянні з іноземними / М. Хавронюк // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – 5. – С. 108–113

Энциклопедия уголовного права / отв. ред. В. Б. Малинин. – Санкт-Петербург : Изд. проф. Малинина : СПб ГКА. – Т. 5 : Неоконченное преступление. – 2006. – 462 с.

Тема 13. Добровільна відмова при незакінченому злочині

П л а н

1. Поняття «добровільна відмова» при незакінченому злочині.
2. Ознаки добровільної відмови.
3. Межі добровільної відмови.
4. Правові наслідки добровільної відмови.

Передусім потрібно звернути увагу на те, що питання про добровільну відмову може ставитися тільки при незакінченому злочині. При висвітленні першого питання теми слід виходити з того, що в ч. 1 ст. 17 КК України міститься визначення поняття «добровільна відмова». Необхідно звернути увагу на те, що ця дефініція вперше з'явилася у вітчизняному законодавстві тільки в чинному КК України. До недавнього часу відсутність законодавчо закріпленої дефініції цього поняття породжувала велике різноманіття таких визначень у науковій літературі, деякі з яких зберегли свою актуальність й на сьогодні. З точки зору з'ясування сутності поняття «добровільна відмова» доцільно вивчити й проаналізувати деякі з них.

Даючи відповідь на друге питання, необхідно вирішити проблему встановлення ознак добровільної відмови та дати їх визначення, пам'ятаючи при цьому, що зміст вказаних ознак у законодавстві не розкривається, а наводиться в науковій літературі, причому існують різні точки зору. Вивчення ознак добровільної відмови слід розпочати з встановлення, які з них є об'єктивними, а які суб'єктивними. Розкриваючи зміст ознаки добровільності, бажано зосередитися на тому, яке значення має в даному випадку вплив зовнішніх факторів на особу, що вчиняє суспільно небезпечне діяння. Необхідно також пояснити, чому мотив не має значення для визнання відмови добровільною. З ознакою добровільності тісно пов'язана друга ознака – усвідомлення можливості доведення злочину до кінця. Передусім потрібно показати значення цієї ознаки для встановлення

добровільності відмови. Розкриваючи зміст третьої ознаки добровільної відмови – остаточності припинення злочину, доречно з'ясувати, який вона має характер – об'єктивний чи суб'єктивний.

Відповідь на наступне питання потребує звернення до стадій вчинення злочину і встановлення нижньої та верхньої меж добровільної відмови. При цьому особливу увагу слід приділити визначенню верхньої межі. Окремого розгляду вимагає питання про можливість добровільної відмови на стадії закінченого замаху.

Висвітлення четвертого питання тісно пов'язане з проблемою встановлення правової природи норм про добровільну відмову. Варто вивчити основні наукові позиції щодо цього та з'ясувати, чи належать вказані норми до інституту незакінченого злочину або звільнення від кримінальної відповідальності чи їх можна віднести до обставин, що виключають злочинність діяння, чи взагалі вони займають самостійне місце в системі кримінально-правових норм. Далі необхідно дослідити нормативні приписи щодо правових наслідків добровільної відмови. Корисним буде і звернення до матеріалів судової практики з метою з'ясування особливостей встановлення таких правових наслідків у правозастосовній практиці.

Список рекомендованої літератури

Бурдін В. М. Добровільна відмова та її кримінально-правове значення / В. М. Бурдін // Науковий вісник ЛДУВС. – 2013. – № 4. – С. 215–229.

Гродецький Ю. В. Добровільність як ознака добровільної відмови / Ю. В. Гродецький // Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки. – 2010. – Т. 23 (62). – № 2. – С. 202–208.

Гродецький Ю. В. К вопросу о месте института добровольного отказа в системе норм уголовного права / Ю. В. Гродецкий // Актуальні проблеми юридичної науки: тези доп. та наук. повідомлень наук. конф. молодих учених та аспірантів / за ред. проф. М. І. Панова. – Харків : Нац. юрид. акад. України, 2000. – С.78–79.

Гродецкий Ю. В. К вопросу о понятии добровольного отказа / Ю. В. Гродецкий // Проблемы впровадження правових реформ в Україні: зб. наук. праць. – Харків, 1996. – С. 93–96.

Гродецький Ю. В. Об'єктивні ознаки добровільної відмови при незакінченому злочині / Ю. В. Гродецький // Проблеми законності. – 2011. – Вип. 114. – С. 143–154.

Гродецький Ю. В. Остаточність добровільної відмови / Ю. В. Гродецький // Вісник прокуратури. – 2010. – № 9 (111). – С. 65–70.

Гродецький Ю. В. Усвідомлення можливості доведення злочину до кінця / Ю. В. Гродецький // Вісник прокуратури. – 2010. – № 12 (114). – С. 74–81.

Звечаровский И. Э. Добровольный отказ от доведения преступления до конца / И. Э. Звечаровский. – Санкт-Петербург: Юрид. центр Пресс, 2008. – 88 с.

Клименко С. В. Кримінально-правові наслідки добровільної відмови від вчинення злочину // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. – 2004. – № 6. – С. 296–303.

Панько К. А. Добровольный отказ от преступления по советскому уголовному праву / К. А. Панько. – Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1975. – 148 с.

Тихий В. П. Добровільна відмова від злочину (коментар статті 17 Кримінального кодексу України) / В. П. Тихий // Вісник Конституційного Суду України. – 2004. – № 5. – С. 117–120.

Тер-Акопов А. А. Добровольный отказ от совершения преступления / А. А. Тер-Акопов. – Москва: Юрид. лит., 1982. – 96 с.

Тема 14. Інститут співучасті у кримінальному праві

П л а н

1. Поняття «співучасті у злочині» за КК України, його ознаки та значення.
2. Теорії співучасті у злочині в доктрині кримінального права.
3. Відображення теорій співучасті у злочині в КК України.
4. Інститут співучасті у законодавстві зарубіжних країн.

У вступі до курсової роботи необхідно розкрити актуальність теми дослідження, встановити його мету й завдання, з'ясувати методи дослідження та практичне значення одержаних результатів.

При розкритті першого питання роботи слід розглянути поняття (об'єктивні та суб'єктивні ознаки) і значення (кримінально-правове, кримінологічне, криміналістичне тощо) співучасті у злочині за КК України. Вивчення поняття «співучасті» необхідно почати з дослідження дефініції, що міститься у ст. 26 КК України, на підставі якої виділити ознаки співучасті у злочині. Щоб з'ясувати, чому саме такі ознаки передбачені законодавцем, доцільно проаналізувати історію розвитку кримінально-правової думки та кримінального законодавства щодо визначення і регламентації цього поняття.

Об'єктивні та суб'єктивні ознаки співучасті у злочині пропонується встановлювати, спираючись на законодавче визначення цього поняття. Розглядаючи об'єктивні ознаки співучасті, в першу чергу необхідно зупинитися на кількісній ознаці, а потім якісній. При з'ясуванні суб'єктивних ознак співучасті слід звернути увагу на дискусії, що мають місце в доктрині кримінального права, щодо можливості співучасті в необережних злочинах та видів умислу співучасників при вчиненні злочину спільними зусиллями. Причому спільність як суб'єктивна ознака співучасті у злочині має бути проаналізована окремо. Специфіку вини співучасників необхідно розкрити за допомогою дослідження інтелектуальних та вольових її моментів

(ознак). Крім того, слід з'ясувати кримінально-правове значення співучасті у злочині (для криміналізації суспільно небезпечних діянь, кримінально-правової кваліфікації та призначення покарання за злочин, вчинений у співучасті, тощо), а також кримінологічне, криміналістичне та інші значення співучасті у злочині.

Перш ніж давати відповідь на друге питання необхідно ознайомитися з теоріями співучасті у злочині в доктрині кримінального права (зокрема, теорія акцесорної природи співучасті, теорія самостійної природи співучасті, змішана теорія тощо), встановити їх особливості, відмінності та кримінально-правове значення.

При вивченні третього питання слід проаналізувати, яким чином теорії співучасті у злочині, розроблені у доктрині кримінального права, знайшли своє відображення у КК України.

При розкритті четвертого питання бажано проаналізувати регламентацію інституту співучасті у кримінальному законодавстві країн, розташованих на пострадянському просторі, звернувши увагу, що у КК зазначених країн традиційно міститься визначення поняття «співучасть у злочині», виокремлюються чотири види співучасників, а також названі форми співучасті у злочині. Водночас слід зосередитися на особливостях регламентації інституту співучасті як у країнах, розташованих на пострадянському просторі, так і у КК окремих держав континентальної Європи (які належать до сімей континентального права, романо-германської, зокрема, Франції, Італії, Іспанії, Швейцарії, Республіки Польща, Болгарії тощо).

Варто встановити особливості цього інституту за кримінальним правом Англії та США (країн сім'ї загального права; англо-американської правової сім'ї), розроблені кримінально-правовою доктриною і прецедентним правом.

Бажано вказати, як врегульовується питання співучасті у злочині за кримінальним правом країн сім'ї релігійного права (мусульманське, індуське, іудейське, канонічне (християнське), буддійське право) та далекосхідної групи правових систем.

У висновках необхідно навести найважливіші (значимі) результати дослідження та сформулювати рекомендації щодо їх наукового та практичного використання.

Список рекомендованої літератури

Бурчак Ф. Г. Соучастие : социальные, криминологические и правовые проблемы / Ф. Г. Бурчак. – Киев: Виш. шк., 1986. – 208 с.

Бурчак Ф. Г. Учение о соучастии по советскому уголовному праву / Ф. Г. Бурчак. – Киев: Наук. думка, 1969. – 216 с.

Гришаев П. И., Соучастие по советскому уголовному праву / П. И. Гришаев, Г. А. Кригер. – Москва: Госюриздат, 1959. – 256 с.

Гуторова Н. А. Соучастие в преступлении по уголовному праву Украины: уч. пособ. – Харьков: Рубикон, 1997. – 102 с.

Кваша О. О. Співучасть у злочині : структура та відповідальність : монографія / О. О. Кваша. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2013. – 560 с.

Козлов А. П. Соучастие : традиции и реальность / А. П. Козлов. – Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001. – 362 с.

Новицький Г. В. Поняття і форми співучасті у злочині за кримінальним правом України / Г. В. Новицький. – Київ: Виш. шк., 2001. – 96 с.

Орловський Р. С. Об'єктивні зв'язки при співучасті / Р. С. Орловський // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія: Право. – 2014. – № 1137 (вип. 18). – С. 164–168.

Орловський Р. С. До проблеми одностороннього та двостороннього суб'єктивного зв'язку між співучасниками злочину / Р. С. Орловський // Так само – № 1077. Серія «Право». – Вип. № 15. – Харків: ХНУ, 2013. – С. 110–114.

Орловський Р. С. Організована злочинність і співучасть як інститут кримінального права / Р. С. Орловський // Проблеми боротьби з організованою злочинністю в регіоні (на матеріалах Харківської та Полтавської областей): зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., 26-27 квіт. 1999 р. – Харків: Право, 2000. – С. 96–97.

Орловський Р. С. Оціночні поняття в законодавчій регламентації інституту співучасті / Р. С. Орловський // Науковий

вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – Вип. 3. – Т. 3. – 2014. – С. 70–74.

Орловський Р. С. Юридическая природа соучастия: история и современность / Р. С. Орловський // Теоретичні та прикладні проблеми сучасного кримінального права : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., м. Луганськ 19-20 квітня 2012 р. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2012. – С. 385–388.

Тельнов П.Ф. Ответственность за соучастие в преступлении / П. Ф. Тельнов. – Москва: Юрид. лит., 1974. – 208 с.

Orlovskiy R. Institution of complicity by criminal law of Ukraine / R. Orlovskiy // «Modern Science – Moderní věda». – № 4. – 2014. – P. 141–147.

Orlovskiy R. About accessories / R. Orlovskiy // Massachusetts Review of Science and Technologies, 2016, № 1 (13), (January – June). Volume VII. «MIT Press», 2016. – P. 524–530.

Orlovskiy R. About complicity / R. Orlovskiy // Australian Journal of Education and Science, № 1(17), (January – June). Volume IX. «Sydney University Press», 2016. – P. 354–360.

Orlovskiy R. About the concept of criminal organization / R. Orlovskiy // Proceedings of the VI International Academic Congress «Fundamental and Applied Studies in EU and CIS Countries» (United Kingdom, Cambridge, England, 24–26 May 2016). Volume VI. «Cambridge University Press», 2016. – P. 448–453.

Т е м а 15. Види співучасників і кваліфікація їх діянь

П л а н

1. Види співучасників за КК України. Теорії класифікації співучасників злочину.

2. Поняття «виконавець (співвиконавець) злочину» та кваліфікація його діяння. Види виконавців.

3. Поняття «організатор злочину» та кваліфікація його діяння. Способи організації злочину.

4. Поняття «підбурювач до злочину» та кваліфікація його діяння. Способи підбурювання до злочину.

5. Поняття «пособник злочину» та кваліфікація його діяння. Способи пособництва злочину.

6. Співвідношення понять «суб'єкт злочину», «співучасник злочину», «виконавець», «організатор», «підбурювач», «пособник».

У вступі до курсової роботи необхідно розкрити актуальність теми дослідження, встановити його мету та завдання, з'ясувати методи дослідження і практичне значення одержаних результатів.

При висвітленні першого питання треба встановити, які види співучасників закріплені в КК України, та розглянути пропозиції, що мають місце в науковій літературі щодо розширення або звуження видів співучасників у кримінальному законі. Особливу увагу слід приділити дослідженню критеріїв поділу співучасників на види та теорій класифікації співучасників злочину.

Після цього доцільно ретельно вивчити законодавчу регламентацію діяння виконавця (співвиконавця) злочину, з'ясувати об'єктивні та суб'єктивні ознаки, що характеризують діяння виконавця (співвиконавця), а також які види діяння вчиняє виконавець. Лише розібравшись із цим, доречно переходити до питання кваліфікації його діяння.

При розкритті третього питання слід ознайомитися із законодавчою регламентацією діяння організатора злочину, з'ясувати об'єктивні та суб'єктивні ознаки, що характеризують ці діяння, встановити способи (види) діяння організатора, а після цього розглянути питання кваліфікації його діяння.

Схема висвітлення четвертого питання така ж сама, як і попередніх. Єдиним, чим відрізняється, так це суб'єктом, яким у даному випадку є підбурювач.

При розкритті п'ятого питання роботи доцільно ретельно дослідити законодавчу регламентацію діяння пособника злочину, з'ясувати об'єктивні та суб'єктивні ознаки, що характеризують діяння пособника, встановити види та способи діяння пособника і з'ясувати питання кваліфікації його діяння.

Наприкінці свої висновки бажано проілюструвати відповідними прикладами зі слідчо-судової практики. Крім того,

окремо треба зупинитися на постанові Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями» від 23 грудня 2005 р. № 13 (звернути увагу на тлумачення діянь окремих видів співучасників та розмежування їх діянь). Доцільно також проаналізувати інші положення постанов Пленуму Верховного Суду України, що стосуються трактування діянь співучасників при вчиненні злочинів конкретного виду, вирішення питань кваліфікації вчиненого.

Кваліфікацію діяння співучасника, який виконав декілька ролей у спільно вчиненому злочині, бажано розглянути окремо.

Висвітлюючи шосте питання, слід дослідити співвідношення понять «суб'єкт злочину», «співучасник злочину», «виконавець», «організатор», «підбурювач», «пособник».

У висновках необхідно навести найважливіші результати та сформулювати рекомендації щодо їх наукового та практичного використання.

Список рекомендованої літератури

Бурчак Ф. Г. Соучастие : социальные, криминологические и правовые проблемы / Ф. Г. Бурчак. – Киев: Виц. шк., 1986. – 208 с.

Бурчак Ф. Г. Учение о соучастии по советскому уголовному праву / Ф. Г. Бурчак. – Киев: Наук. думка, 1969. – 216 с.

Гришаев П. И. Соучастие по советскому уголовному праву / П. И. Гришаев, Г. А. Кригер. – Москва: Госюриздат, 1959. – 256 с.

Гуторова Н. О. Соучастие в преступлении по уголовному праву Украины: учеб. пособие / Н. О. Гуторова. – Харьков: Рубикон, 1997. – 102 с.

Кваша О. О. Організація злочину: Кримінально-правове та криминологічне дослідження. – Київ: ІДПНАН України, 2003. – 216 с.

Козлов А. П. Соучастие: традиции и реальность / А. П. Козлов. – Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001. – 362 с.

Орловський Р. С. Виконавець як вид співучасника у злочині / Р. С. Орловський // Наук. вісн. Херсон. держ. ун-ту. Серія «Юридичні науки». – Вип. 4, том 2. – 2014. – С. 181–186.

Орловський Р. С. До питання вдосконалення законодавчого визначення пособника / Р. С. Орловський // Проблеми законності. – 1999. – Вип. 39. – С. 134–138.

Орловський Р. С. К вопросу о бездействии при пособничестве / Р. С. Орловський // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць Одеськ. держ. юрид. акад. – Одеса, 1998. – Вип. 5. – С. 222–228.

Орловський Р. С. Критерії поділу співучасників на види / Р. С. Орловський // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна – № 1106. Серія «Право». – Харків: ХНУ, 2014. – Вип. № 17. – С. 175–179.

Орловський Р. С. Про співвідношення понять «суб'єкт злочину» та «виконавець злочину» / Р. С. Орловський // Право і суспільство. – 2014. – № 2. – С. 166–169.

Орловський Р. С. Проблема вдосконалення поняття пособника в кримінальному законодавстві / Р. С. Орловський // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених : зб. наук. праць. – Харків: Ун-т внутр. справ; «Основа», 1997. – Вип. 3 і 4. – С. 54–57.

Орловський Р. С. Розмежування діянь виконавця та пособника злочину / Р. С. Орловський // Сутність та значення впливу законодавства на розвиток суспільних відносин : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 11-12 квітня 2014 р.) – Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2013. – Ч. II – С. 81–85.

Орловський Р. С. Теорії класифікації співучасників / Р. С. Орловський // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2014. – Вип. 1. – Т. 3. – С. 72–76.

Тельнов П. Ф. Ответственность за соучастие в преступлении / П. Ф. Тельнов. – Москва: Юрид. лит., 1974. – 208 с.

Ус О. В. Відмежування підбурювання до злочину від діяльності інших співучасників / О. В. Ус // Проблеми законності. – 2008. – Вип. 94. – С. 182–189.

Ус О. В. Відповідальність за підбурювання до злочину: навч. посібник / О. В. Ус. – Харків: Право, 2008. – 60 с.

Ус О. В. Кримінальна відповідальність за підбурювання до злочину / О. В. Ус. – Харків: Видавець ФО-П Вапнярчук Н. М., 2007. – 264 с.

Ус О. В. Особливості кваліфікації діянь співучасників: аналіз постанов Пленуму Верховного Суду України / О. В. Ус // Питання боротьби зі злочинністю: зб. наук. праць. – Харків: Право, 2014. – Вип. 27. – С. 59–71.

Ус О. В. Правила кваліфікації злочинів, вчинених у співучасті / О. В. Ус // Вісник Національної академії правових наук України: зб. наук. праць. – Харків: Право, 2014 – № 1 (76). – С. 149–159.

Ус О. В. Спеціальні правила кваліфікації діянь співучасників: аналіз постанов Пленуму Верховного Суду України / О. В. Ус // Право і суспільство. – 2014. – № 6-1. – С. 315–321.

Ус О. В. Врахування мотиву та мети діяння співучасника при кваліфікації злочину / О. В. Ус // Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Ужгород, 28 лютого – 01 березня 2014 р. – Херсон: Гельветика, 2014. – С. 187–190.

Ус О. В. Інтерпретаційна практика кваліфікації злочинів, вчинених у співучасті / О. В. Ус // Актуальні проблеми законодавства України: пріоритетні напрямки його вдосконалення : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 10-11 жовт. 2014 р. – Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2014. – С. 120–122.

Us Olga. Qualification of crimes committed in participation according Criminal Code of Ukraine // Australian Journal of Education and Science, «Sydney University Press». – 2016. – № 1(17). – P. 341–347.

Us Olga. Qualification of crimes committed in participation according Criminal Code of Ukraine / O. Us // Australian Journal of Education and Science, «Sydney University Press». – 2016. – № 1 (17). – P. 341–347.

Тема 16. **Форми співучасті у злочині**

П л а н

1. Форми співучасті в теорії кримінального права. Нормативна характеристика форм співучасті у злочині, передбачених ст. 28 КК України.
2. Вчинення злочину групою осіб: ознаки та значення.
3. Вчинення злочину групою осіб за попередньою змовою: ознаки та значення.
4. Вчинення злочину організованою групою: ознаки та значення.
5. Вчинення злочину злочинною організацією: ознаки та значення.
6. Вплив форм співучасті на кримінально-правову кваліфікацію.

У вступі до курсової роботи необхідно розкрити актуальність теми дослідження, встановити його мету та завдання, з'ясувати методи дослідження і практичне значення одержаних результатів.

При розкритті першого питання доцільно ретельно вивчити положення кримінально-правової доктрини щодо з'ясування сутності та визначення поняття «форми співучасті у злочині», розглянути наявні класифікації форм співучасті (за різними критеріями), проаналізувати їх правове значення (кримінально-правове, кримінологічне, криміналістичне тощо). Слід також розглянути законодавчу регламентацію форм співучасті у КК України, виявити її прогалини та недоліки. Особливу увагу необхідно приділити проблемі систематизації форм співучасті у злочині за кримінальним правом України, а також дослідити їх співвідношення та розмежування.

При висвітленні другого питання слід зосередитися на законодавчій регламентації вчинення злочину групою осіб, ознаках, що характеризують вказану форму співучасті, та її кримінально-правовому значенні.

Після цього необхідно ретельно дослідити законодавчу регламентацію вчинення злочину групою осіб за попередньою змовою, ознаки цієї форми співучасті та її кримінально-правове значення.

За такою ж схемою дається відповідь на четверте (вчинення злочину організованою групою) і п'яте (вчинення злочину злочинною організацією).

Із вивчення впливу форм співучасті на кримінально-правову кваліфікацію бажано почати розгляд шостого питання. При цьому треба звернути увагу на відповідні неузгодженості й складнощі, що виникають при кваліфікації злочинів, з урахуванням форм співучасті.

Свої висновки бажано проілюструвати прикладами зі слідчо-судової практики. Крім того, необхідно також ознайомитися зі змістом постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями» від 23 грудня 2005 р. № 13 в контексті тлумачення ознак форм співучасті та їх розмежування. Доцільно проаналізувати положення інших постанов Пленуму Верховного Суду України, що стосуються тлумачення ознак форм співучасті при вчиненні злочинів конкретного виду та вирішення питань кваліфікації злочинів, вчинених у відповідних формах співучасті.

Підсумовуючи, необхідно навести найбільш важливі (значимі) результати дослідження та сформулювати рекомендації щодо їх наукового та практичного використання.

Список рекомендованої літератури

Бурчак Ф. Г. Соучастие : социальные, криминологические и правовые проблемы / Ф. Г. Бурчак. – Киев: Виц. шк., 1986. – 208 с.

Бурчак Ф. Г. Учение о соучастии по советскому уголовному праву / Ф. Г. Бурчак. – Киев: Наук. думка, 1969. – 216 с.

Гришаев П. И., Соучастие по советскому уголовному праву / П. И. Гришаев, Г. А. Кригер. – Москва: Госюриздат, 1959. – 256 с.

Гуторова Н. О. Соучастие в преступлении по уголовному праву Украины: учеб. пособие / Н. О. Гуторова. – Харьков: Рубикон, 1997. – 102 с.

Демидова Л. М. Кримінальна відповідальність за створення злочинної організації / Л. М. Демидова. – Харків: Видавець ФО Вапнярчук Н. М., 2005. – 256 с.

Иванов Н. Г. Понятие и формы соучастия в советском уголовном праве / Н. Г. Иванов. – Саратов : Изд-во Саратов. унта, 1991. – 128 с.

Кваша О. О. Співучасть у злочині : структура та відповідальність : монографія / О. О. Кваша. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2013. – 560 с.

Козлов А. П. Соучастие : традиции и реальность / А. П. Козлов. – Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001. – 362 с.

Новицький Г. В. Поняття і форми співучасті у злочині за кримінальним правом України / Г. В. Новицький. – Київ: Виц. шк., 2001. – 96 с.

Орловський Р. С. Вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб / Р. С. Орловський // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки». – 2014. – Т. 27 (66). – № 1. – С. 187–193.

Орловський Р. С. Історія розвитку кримінального законодавства про форми співучасті / Р. С. Орловський // Питання боротьби зі злочинністю : зб. наук. пр. – Харків: Право, 2014. – Вип. 27. – С. 39–49.

Орловський Р. С. Кримінально-правове значення форм співучасті / Р. С. Орловський // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2014. – № 25. – С. 218–222.

Орловський Р. С. О понятти предварительного сговора / Р. С. Орловський // Правове забезпечення політики держави на сучасному етапі її розвитку : Міжнар. наук.-практ. конф., м. Донецьк, 4-5 квітня 2014 р. – Донецьк: Східноукр. наук. юрид. організація, 2014. – С. 97–100.

Орловський Р. С. Організована група як форма співучасті / Р. С. Орловський // Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. праць. – 2014. – Вип. 72. – С. 393–399.

Орловський Р. С. Організована злочинність і загальне поняття співучасті: деякі спірні питання / Р. С. Орловський // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених : зб. наук. праць. – Харків: Ун-т внутр. справ; «Основа», 1997. – Вип. 3 і 4. – С. 57–61.

Орловський Р. С. Устойчивость как признак организованной группы и преступной организации / Р. С. Орловський // Закон и жизнь: междунар. научн.-практ. прав. журнал. – 2013. – № 10/2 (262). – С. 176–180.

Орловський Р. С. Формы соучастия в уголовном праве / Р. С. Орловський // Закон и жизнь: междунар. научн.-практ. прав. журнал. – 2014. – № 3/2 (267). – С. 175–179.

Тельнов П.Ф. Ответственность за соучастие в преступлении / П. Ф. Тельнов. – Москва: Юрид. лит., 1974. – 208 с.

Ус О. В. Кваліфікація злочинів з урахуванням форм співучасті: аналіз постанов Пленуму Верховного Суду України / О. В. Ус // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2014. – Вип. 2. – Т. 4. – С. 56–61.

Ус О. В. Правила кваліфікації злочинів, вчинених у співучасті / О. В. Ус // Вісник Національної академії правових наук України: зб. наук. пр. – Харків: Право, 2014. – № 1 (76). – С. 149–159.

Ус О. В. Інтерпретаційна практика кваліфікації злочинів, вчинених у співучасті / О. В. Ус // Актуальні проблеми законодавства України: пріоритетні напрямки його вдосконалення: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 10-11 жовт. 2014 р. – Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2014. – С. 120–122.

Orlovskiy R. About the concept of criminal organization / R. Orlovskiy // Proceedings of the VI International Academic Congress «Fundamental and Applied Studies in EU and CIS Countries» (United Kingdom, Cambridge, England, 24–26 May 2016). Volume VI. «Cambridge University Press», 2016. – P. 448–453.

Us Olga Qualification of crimes committed in participation according Criminal Code of Ukraine / Olga Us // Australian Journal of Education and Science, «Sydney University Press». – 2016. – № 1 (17). – P. 341–347.

Тема 17. Одиничні злочини і їх види

П л а н

1. Поняття «одиничний злочин».
2. Види одиничних злочинів.
3. Ускладнені одиничні злочини, їх ознаки та види.
4. Відмежування ускладнених одиничних злочинів від множинності злочинів.
5. Значення поняття «одиничний злочин».

Висвітлюючи перше питання, слід почати із з'ясування змісту поняття «одиничний злочин». При цьому бажано звернути увагу, що воно тісно пов'язане із поняттям «множинність злочину», яка має місце там, де особою (або групою осіб) вчинено два або більше злочинних діяння, кожне з яких передбачене у КК України як самостійний склад злочину. Отже, множинність злочинів складається з двох або більше одиничних злочинів, тобто за своєю суттю одиничний злочин є структурним елементом множинності злочинів.

У теорії кримінального права існують різні погляди щодо поняття та ознак одиничних злочинів. Передусім потрібно проаналізувати основні точки зору науковців, обрати ту, якої Ви далі будете дотримуватися в курсовій роботі.

Відповідь на друге питання передбачає вивчення класифікацій одиничних злочинів, (як правило, одиничні злочини поділяють на прості і ускладнені). Розглядаючи види одиничних злочинів, потрібно навести відповідні приклади, взявши до уваги, що прості злочини можуть характеризуватися наявністю: 1) однієї дії (бездіяльності) і одного наслідку, (наприклад, ч. 1 ст. 115 – умисне вбивство) або 2) тільки дії (бездіяльності) – ст. 129 КК – погроза вбивством; 3) однієї дії і декількох наслідків (ч. 2 ст. 274 – порушення ядерної або радіаційної безпеки; 4) декількох альтернативних дій – ст. 113 КК “Диверсія”.

Слід окремо зупинитися на кваліфікації простих одиничних злочинів, які, за загальним правилом, кваліфікуються

тільки за однією статтею або частиною статті Особливої частини КК.

Досліджуючи ускладнені одиничні злочини, потрібно виходити з того, що в них порівняно з простими більш складною є об'єктивна або суб'єктивна сторона. Указані елементи мають додаткові ознаки, які надають таким злочинам зовнішньої схожості із множинністю. У теорії кримінального права існують різні класифікації ускладнених одиничних злочинів, зазвичай розрізняють такі їх види, як триваючі, продовжувані, складені і злочини з похідними наслідками (їх іноді називають злочинами, кваліфікованими за наслідками).

У третьому питанні розглядаються указані вище види ускладнених одиничних злочинів, передусім триваючі. Слід зосередитися на тому, що у КК України відсутнє поняття «триваючий злочин», хоча воно використовується не тільки теорією і практикою кримінального права, а й чинним законодавством, яке пов'язує з ним певні правові наслідки. Після цього доцільно навести визначення поняття «триваючий злочин» та охарактеризувати його ознаки. Варто виходити з того, що триваючий злочин має місце там, де злочинне діяння (дія чи бездіяльність) триває безперервно протягом певного часу на стадії закінченого злочину до моменту його припинення. Отже, необхідно пояснити, що означає безперервності у такому злочині, а також встановити моменти початку та закінчення таких діянь. Бажано навести приклади із судової практики, у яких йдеться про кваліфікацію таких злочинів.

Наступним видом ускладнених одиничних злочинів є продовжуваний злочин. При аналізі його ознак доцільно спиратися на положення ч. 2 ст. 32 КК України, де зазначено, що цей вид складається із двох чи більше тотожних діянь, об'єднаних єдиним злочинним наміром. Після цього можна перейти до об'єктивних та суб'єктивних ознак продовжуваного злочину, пам'ятаючи, що такі діяння можуть бути вчинені тільки шляхом активних дій і завжди є умисними, а також встановити моменти їх початку та закінчення. Крім того, слід звернути увагу, що момент закінчення продовжуваного злочину залежить від конк-

ретизації злочинного наміру, це детально висвітлити необхідно навести відповідні приклади.

Окремої уваги потребує проблема відмежування продовжуваних злочинів від триваючі. Таке відмежування зазвичай проводять за характером вчинюваних дій, а також за суб'єктивними ознаками. Як і є в попередніх випадках, бажано навести відповідні приклади.

При вивченні складеного злочину слід виходити з того, що він є видом одиничного злочину, що утворюється із двох або більше злочинних діянь, кожне з яких передбачено у кримінальному законі як окремий самостійний склад злочину. Наприклад, умисне вбивство, поєднане із згвалтуванням (п. 10 ч. 2 ст. 115 КК); розбій, поєднаний із заподіянням тяжких тілесних ушкоджень (ч. 4 ст. 187 КК) тощо. Необхідно розглянути об'єктивні та суб'єктивні ознаки складеного злочину, а також пояснити, чому складені злочини вважаються спеціальними випадками врахованої законодавцем сукупності злочинів і від чого залежить віднесення діяння до одиничного складеного злочину або, навпаки, до сукупності злочинів, навести відповідні приклади.

Наприкінці розглядається злочин з похідними наслідками (зверніть увагу, що в літературі є й інші його назви: «злочин, що кваліфікується за наслідками» або «злочин, що характеризується наявністю додаткових тяжких наслідків»). Наприклад, умисне тяжке тілесне ушкодження, що спричинило смерть потерпілого (ч. 2 ст. 121 КК), умисне знищення або пошкодження чужого майна, що спричинило загибель людей або інші тяжкі наслідки (ч. 2 ст. 194 КК) тощо. Слід зупинитися на особливостях об'єктивних та суб'єктивних ознак такого злочину та його кваліфікації.

У четвертому питанні передусім необхідно зупинитися на відмінностях між продовжуваним злочином та повторністю, не пов'язаною із засудженням, особливо звернувши увагу на суб'єктивні ознаки цих понять. Висновки потрібно проілюструвати прикладами із судової практики. Також доцільно розглянути відмінності між складеним злочином і сукупністю злочинів, назвати ознаки, за якими ці поняття розрізняються, і навес-

ти приклади. Для більш ґрунтовної аргументації можна звернутися до ППВСУ від 4 червня 2010 р. «Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки».

Відповідь на останнє питання про значення поняття «одиничний злочин» необхідно розпочати з того, що воно є найважливішим «інструментом» для пізнання інституту множинності злочинів, а також дає змогу з'ясувати, з яких структурних елементів вона складається. Також слід показати значення поняття і видів одиничних злочинів для кваліфікації протиправних діянь, призначення покарання, відмежування від схожих видів множинності (наприклад, складених злочинів від сукупності злочинів, продовжуваних злочинів від повторності тощо).

Список рекомендованої літератури

Бажанов М. И. Множественность преступлений по уголовному праву Украины / М. И. Бажанов. – Харьков : Право, 2000. – 128 с.

Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України з кримінальних справ (1973–2011 роки) : станом на 26 верес. 2011 р. / упоряд. : Ю. М. Грошевий, О. В. Капліна, В. І. Тютюгін. – Харків: Право, 2011. – 456 с.

Зинченко И. А. Составные преступления / И. А. Зинченко. – Харьков : Изд. СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2005. – 176 с.

Зінченко І. О. Множинність злочинів: поняття, види, призначення покарання / І. О. Зінченко, В. І. Тютюгін; за заг. ред. В. І. Тютюгіна. – Харків: Фінн, 2008. – 336 с.

Зінченко І. О. Одиничні злочини: поняття, види, кваліфікація: монографія / І. О. Зінченко, В. І. Тютюгін. – Харків: Фінн, 2010. – 256 с.

Созанський Т. І. Кваліфікація сукупності злочинів / Т. І. Созанський. – Львів : Львів. держ.ун-т внутр. справ, 2012. – 240 с.

Шевченко Є. В. Злочини з похідними наслідками / Є. В. Шевченко. – Харків : Видавець СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2005. – 216 с.

Тема 18. Повторність злочинів і її види

П л а н

1. Поняття та ознаки повторності злочинів.
3. Види повторності злочинів.
4. Відмежування повторності від інших видів множинності злочинів.
5. Кримінально-правове значення повторності злочинів.

Розкриваючи тему, слід почати із визначення поняття «повторність» та з'ясування її ознак. Для цього потрібно звернутися до ч. 1 ст. 32 КК України, де встановлено, що повторністю визнається вчинення двох або більше злочинів, передбачених тією самою статтею або частиною статті Особливої частини КК України. Аналізуючи приписи закону, необхідно пояснити, по-перше, що розуміють під вчиненням особою двох або більше злочинів, по-друге, якими за характером можуть бути злочини, що утворюють повторність. Теоретичні положення, які наводяться в роботі, бажано ілюструвати прикладами.

Відповідь на друге питання доцільно розпочати із встановлення тих ознак повторності, які можна взяти за основу її класифікації. Передусім варто розглянути поділ повторності на види залежно від факту засудження особи за раніше вчинений злочин. Виходячи з цього виділяють два види повторності: 1) таку, що не пов'язана із засудженням за раніше вчинений злочин, і 2) ту, яка пов'язана із засудженням. Доречно докладно проаналізувати обидва вказані види повторності, особливу увагу приділивши повторності, яка не пов'язана із засудженням (так званій фактичній повторності).

Далі слід вивчити види повторності залежно від характеру вчинених злочинів, а саме: повторність тотожних та однорідних злочинів, зосередившись на повторності тотожних злочинів, та пояснити, яким чином вона закріплена у чинному КК України. Окремо слід зупинитися на відмежуванні повторності тотожних злочинів від одиничного продовжуваного злочину, який складається із двох або більше вчинених у різний час то-

тожних злочинних діянь, об'єднаних єдиним злочинним наміром (ч. 2 ст. 32 КК).

При аналізі повторності однорідних злочинів бажано звернутися як до ч. 3 ст. 32 КК Загальної частини КК України, так і до Особливої частини КК України, знайти відповідні статті закону, де передбачений цей вид повторності, і навести їх як приклад. Необхідно також показати значення поділу повторності на види для кваліфікації злочинів.

Висвітлюючи питання співвідношення повторності з іншими видами множинності, зокрема, із сукупністю та рецидивом злочинів, спочатку доцільно зробити короткий аналіз точок зору, які із цього приводу висловлюються в літературі, після чого провести відповідні розмежування. При цьому важливо пам'ятати, що повторність тотожних і однорідних злочинів, не пов'язана із засудженням, у певних випадках може утворювати також сукупність злочинів, за якої повторний злочин повинен отримати самостійну кваліфікацію саме за цією ознакою. Відмежовуючи повторність злочинів від рецидиву, слід мати на увазі, що є автори, які вважають рецидив самостійним видом множинності, а є й такі, що розглядають його як вид повторності злочинів. Бажано коротко викласти основний зміст цих позицій і висловити своє ставлення до питання, що розглядається. Зроблені висновки доцільно підкріпити відповідними положеннями із ППВСУ від 4 червня 2010 р. «Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки».

Наприкінці роботи необхідно зупинитися на кримінально-правовому значенні повторності злочинів, звернувшись до ст. 35 КК України. Передусім потрібно показати вплив повторності на ступінь суспільної небезпечності вчиненого злочину, кваліфікацію злочинів, призначення покарання, а також можливість звільнення від кримінальної відповідальності та покарання.

Список рекомендованої літератури

Бажанов М. И. Множественность преступлений по уголовному праву Украины / М. И. Бажанов. – Харьков : Право, 2000. –128 с.

Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України з кримінальних справ (1973-2011 роки) : станом на 26 верес. 2011 р. / упоряд. : Ю. М. Groшевий, О. В. Капліна, В. І. Тютюгін. – Харків : Право, 2011. – 456 с.

Зінченко І. О. Множинність злочинів: поняття, види, призначення покарання / І. О. Зінченко, В. І. Тютюгін; за заг. ред. проф. В. І. Тютюгіна. – Х. : Фінн, 2008. – 336 с.

Зінченко І. О. Види множинності злочинів: кримінально-правовий зміст і співвідношення / І. О. Зінченко, за наук. ред. В. І. Тютюгіна. – Харків : Юрайт, 2012. – 64 с.

Кривошеин П. К. Повторность в советском уголовном праве (Теоретические и практические проблемы) / П. К. Кривошеин. – Киев : Вища школа, 1990. – 159 с.

Созанський Т. І. Кваліфікація сукупності злочинів / Т. І. Созанський. – Львів : Львів. держ.ун-т внутр. справ, 2012. – 240 с.

Т е м а 19. Уявна оборона

П л а н

1. Поняття та значення уявної оборони.
2. Відмежування уявної оборони від необхідної оборони.
3. Відповідальність за шкоду, заподіяну при уявній обороні.

Викладення треба починати із законодавчого визначення поняття «уявна оборона» (ч. 1 ст. 37 КК), а потім показати соціальне, кримінально-правове, профілактичне та виховне значення інституту уявної оборони за кримінальним правом України. При цьому важливо аргументувати, що дії осіб, які

пов'язані із спричиненням шкоди за уявної оборони, не завжди визнаються суспільно корисними та правомірними і можуть тягнути за собою кримінальну чи будь-яку іншу юридичну відповідальність. Обов'язковим є використання положень, сформульованих у постанові Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 р. № 1 «Про судову практику у справах про необхідну оборону».

Розглядаючи друге питання теми, слід виходити з того, що іноді особа, яка захищається, перебуває в такій ситуації, коли деякі вчинки інших людей через обстановку, що склалася, вона помилково сприймає за суспільно небезпечне посягання, у зв'язку з чим заподіює тому, хто «посягає», шкоду. Таким чином, підстава необхідної оборони (суспільно небезпечне посягання та потреба в негайному відверненні чи припиненні цього посягання) є фактичною обставиною, а при уявній обороні вона існує лише в уяві особи і тому тісно пов'язана з фактичною помилкою щодо наявності посягання. Треба послідовно розкрити зміст складових підстави необхідної оборони, а також кримінально-правові наслідки спричинення шкоди при невідповідності її підставі необхідної оборони. Після цього слід дати оцінку висловленої в літературі думки про неможливість необхідної оборони проти суспільно небезпечних дій неосудних осіб, які діють у стані помилки, та неповнолітніх. Урешті-решт, бажано з'ясувати, чи можна дії цих осіб віднести до уявної оборони. Надалі слід проаналізувати ознаки (суб'єкт, мета, об'єкт, об'єктивна сторона та психічне ставлення суб'єкта до вчинюваних дій) необхідної оборони та встановити, як вони співвідносяться з уявною обороною.

При висвітленні третього питання необхідно звернути увагу на те, що відповідальність за шкоду, заподіяну при уявній обороні, визначається залежно від того, чи могла особа усвідомлювати помилковість свого припущення про наявність суспільно небезпечного посягання, тобто від виду допущеної помилки. Окремо слід зупинитися на понятті «вибачальна помилка», яке сформульоване в ч. 2 ст. 37 КК України і має місце тоді, коли особа впевнена, що вона діє правильно, відповідно до вимог закону. При такій помилці рішення про відповідальність за за-

подіану шкоду залежить від того, чи була б правомірною заподіяна шкода в умовах відповідного реального посягання. На цій підставі бажано з'ясувати, були чи ні перевищені межі необхідної оборони і чи можна використати ч. 3 ст. 37 КК України. Сутність невинуватості помилки необхідно встановити, посилаючись на ч. 4 ст. 37 КК України, при цьому звернути увагу на встановлення форми вини і визначити її значення.

Список рекомендованої літератури

Баулин Ю. В. Обстоятельства, исключают преступность деяния / Ю. В. Баулин. – Харків : Основа, 1991. – 359 с.

В'ялий О. Оборона потребує захисту / О. В'ялий // Право України. – 2001. – С. 100–110.

Володарський В. Необхідна оборона, перевищення її меж : деякі випадки кваліфікації / В. Володарський // Право України. – 2000. – № 6. – С. 93–94, 99.

Діденко В. П. Обставини, що виключають злочинність діяння / В. П. Діденко. – Київ.: Укр. акад. внутр. справ, 1993.

Осадчий В. Застосування вогнепальної зброї (при необхідній обороні) / В. Осадчий, А. Савченко // Крок. – 2002. – № 6. – С. 6.

Ткаченко В. В. Необходимая оборона по уголовному праву / В. В. Ткаченко. – Москва : Юрид. лит., 1979.

Фріс П. Л. Обставини, що виключають злочинність діяння: лекція / П. Л. Фріс. – Івано-Франківськ: Сімик. – 2002. – 44 с.

Тема 20. Крайня необхідність

П л а н

1. Поняття та значення крайньої необхідності.
2. Підстава крайньої необхідності.
3. Ознаки крайньої необхідності.
4. Екссес крайньої необхідності.

При характеристиці поняття «крайня необхідність» бажано ретельно проаналізувати положення, сформульовані у ст. 39 КК України, звернути увагу на те, що крайня необхідність є однією з обставин, що виключають злочинність діяння і тісно пов'язана з реалізацією особою свого суб'єктивного права. При цьому слід показати значення цього інституту в кримінальному праві.

Розглядаючи друге питання, необхідно виходити з того, що існує єдина, але складна підстава крайньої необхідності. Частинами такої підстави є єдність двох факторів: 1) небезпека, що безпосередньо загрожує інтересам особи, суспільства чи держави, та 2) неможливість усунення цієї небезпеки іншими засобами, крім вчинення дій, що заподіюють шкоду правоохоронюваним інтересам. Таким чином, стан крайньої необхідності виникає лише при наявності та єдності двох названих факторів. Тому треба послідовно їх розглянути.

Перший фактор характеризує небезпеку, яка безпосередньо загрожує інтересам особи, правам даної людини чи інших громадян або суспільним інтересам чи інтересам держави. З огляду на сказане треба показати, що слід розуміти під цією небезпекою, навести приклади такої небезпеки. Далі доцільно розкрити ознаки цієї небезпеки: наявність та дійсність.

Другий фактор – це неможливість усунути небезпеку, яка загрожує, іншими засобами, крім тих, що заподіюють шкоду. Вивчаючи його, бажано продемонструвати, що така неможливість визначається відповідною обстановкою (на прикладах). Тому важливо проаналізувати різні види такої обстановки, навести належні приклади.

Висвітлюючи третє питання, необхідно спочатку розкрити ознаки суб'єкта крайньої необхідності, звернути увагу, що існують як різні точки зору з цього питання, так і рішення в законодавчих актах інших країн. Доречно їх проаналізувати, а на підставі цього зробити висновок, хто є суб'єктом крайньої необхідності, передбаченої ст. 39 КК. Далі необхідно дослідити мету дій, що вчинюються у стані крайньої необхідності (найближчу, проміжну та кінцеву) і обговорити питання про відповідальність особи за заподіяну шкоду, якщо мета крайньої необхідності не була досягнута. Наступна ознака характеризує той об'єкт, якому спричиняється шкода. Бажано у цьому контексті висловити свою думку щодо того, що шкоду може бути завдано тільки інтересам третіх осіб. Окремої уваги потребує питання про те, може чи ні у стані крайньої необхідності об'єктом виступати життя людини.

Об'єктивні ознаки крайньої необхідності є такими: 1) вчинення дій, що підпадають під ознаки будь-якого діяння, передбаченого кримінальним законом; 2) завдання певної шкоди об'єкту крайньої необхідності; 3) причинний зв'язок між діями та названою шкодою. Аналізуючи першу ознаку, треба показати, у чому може полягати дія особи у стані крайньої необхідності. Дискусійним у цьому аспекті є питання, чи може мати місце бездіяльність у такому стані. Далі слід розглянути питання про час вчинення дії у стані крайньої необхідності, проаналізувати ситуації так званої «передчасної» та «запізнілої» крайньої необхідності.

Розглядаючи питання про шкоду, заподіяну у стані крайньої необхідності, варто виходити з положень ст. 39 КК України: заподіяна шкода може бути менш значною, ніж відвернута шкода або рівнозначна такій шкоді. Це є межі крайньої необхідності. З огляду на сказане слід розкрити, яка шкода є менш значною та рівнозначною, який для цього використовується критерій, як це питання вирішується в КК інших країн.

Остання ознака крайньої необхідності стосується суб'єктивного ставлення особи, яка знаходиться у стані крайньої необхідності, до її підстав, а також до вчинюваної дії та до заподіяння шкоди об'єкту. Особливу увагу необхідно приділити положенню, що сформульоване в ч. 3 ст. 39 КК України.

Відповідаючи на третє питання (ексцес крайньої необхідності), треба мати на увазі, що за чинним законом таке перевищення визначене інакше, ніж у КК 1960 р. Перевищенням меж крайньої необхідності визнається спричинення більш значної шкоди правоохоронним інтересам у порівнянні з відвернутою шкодою. З огляду на вказане доречно проаналізувати, яка шкода є більш значною, як можна її співвідносити із шкодою відвернутою. Далі варто висвітлити питання про кваліфікацію перевищення меж крайньої необхідності, а також щодо врахування вказаного перевищення як обставини, що пом'якшує відповідальність.

Список рекомендованої літератури

Баулин Ю. В. Обстоятельства, исключающие преступность деяния / Ю. В. Баулин. – Харків : Основа, 1991. – 359 с.

Діденко, В. П. Обставини, що виключають злочинність діяння / В. П. Діденко. – Київ : Укр. акад. внутр. справ, 1993.

Домахин С. А. Крайняя необходимость по советскому уголовному праву / С. А. Домахин. – Москва : Госюриздат, 1955.

Дурманов, Н. Д. Обстоятельства, исключающие общественную опасность и противоправность деяния / Н. Д. Дурманов. – Москва : ВЮЗИ, 1961. – С. 31–43.

Козак В. Н. Вопросы теории и практики крайней необходимости / В. Н. Козак. – Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1981.

Лісова Н. Крайня необхідність : особливості визначення поняття / Н. Лісова // Прокуратура, людина, держава. – 2005. – № 1 (43). – С. 43-49.

Паше-Озерский П. П. Необходимая оборона и крайняя необходимость по советскому уголовному праву / П. П. Паше-Озерский. – Москва : Госюриздат, 1962.

Селезнёв М. Крайняя необходимость и оправданный риск / М. Селезнев // Законность. – 1992. – № 11. – С. 14–16.

Слуцкий И. И. Обстоятельства, исключающие уголовную ответственность / И. И. Слуцкий. – Ленинград : Изд-во Ленингр. ун-та. – 1956. – С. 90–114.

Фріс П. Л. Обставини, що виключають злочинність діяння: лекція / П. Л. Фріс. – Івано-Франківськ : Сімик. – 2002. – 44 с.

Тема 21. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям

П л а н

1. Поняття та види звільнення від кримінальної відповідальності.
2. Передумова звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям.
3. Підстава звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям.
4. Кримінально-правові наслідки звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям.

Аналізуючи перше питання, слід звернутися до розділу IX Загальної частини КК України, при цьому потрібно врахувати, що Кодекс не містить визначення поняття «звільнення від кримінальної відповідальності». Необхідно акцентувати на тому, що відсутність законодавчої регламентації цього поняття зумовлює різноманітність таких визначень у науковій літературі. З точки зору з'ясування сутності поняття «звільнення від кримінальної відповідальності» доцільно вивчити та проаналізувати ці дефініції. Також бажано висвітлити питання щодо відмежування звільнення від кримінальної відповідальності та звільнення від покарання. При встановленні видів звільнення від кримінальної відповідальності передусім враховується, що вони можуть бути поділені на три групи за різними підставами; а саме, від того: правом чи обов'язком суду є звільнення; чи звільняється особа від кримінальної відповідальності під певною умовою та де в КК України передбачена підстава звільнення від кримінальної відповідальності. Обов'язковим є використання положень, сформульованих у постанові Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. № 12 «Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності». Закінчити розгляд цього питання слід визначенням передбачених законом передумов та підстав звільнення від кримінальної відповідальності.

Відповідаючи на наступне питання, потрібно звернутися до ст. 45 КК України. Спираючись на її положення, слід сформулювати передумову такого виду звільнення від кримінальної відповідальності. При цьому необхідно з'ясувати, коли саме злочин можна визнати вчиненим вперше і які злочини належать до злочинів невеликої тяжкості та необережних злочинів середньої тяжкості, а також те, що є винятком із зазначеної передумови.

При встановленні підстави звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям потрібно визначити, що включає поняття «дійове каяття». Бажано вирішити проблему виокремлення ознак дійового каяття та дати їм характеристику. Висвітлюючи це питання, пам'ятайте, що це поняття законодавець більше ніде не використовує в КК, але воно досить часто застосовується в науковій літературі, причому існують різні точки зору. У зв'язку з цим потрібно назвати та детально проаналізувати всі елементи дійового каяття, а саме: щире каяття, активне сприяння розкриттю злочину, повне відшкодування завданих збитків, усунення заподіяної шкоди. Слід звернути увагу на те, що відсутність хоча б одного з елементів дійового каяття виключає підставу звільнення від кримінальної відповідальності, крім винятку, коли вчиненим злочином або замахом на нього фактично не було завдано збитків чи заподіяно шкоду.

При з'ясуванні кримінально-правових наслідків звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям необхідно пам'ятати, що рішення суду про звільнення від кримінальної відповідальності свідчить про припинення кримінально-правових відносин, особа, яка звільняється від кримінальної відповідальності, вважається такою, що не має судимості. Бажано для повноти розгляду питання проаналізувати висловлену в науковій літературі думку щодо недоцільності безумовного припинення всіх кримінально-правових наслідків у результаті звільнення від кримінальної відповідальності.

Список рекомендованої літератури

Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності / Ю. В. Баулін. – Київ : Атіка, 2004. – 296 с.

Григор'єва М. Є. Відшкодування завданих збитків та усунення заподіяної шкоди як самостійні елементи підстави звільнення особи від кримінальної відповідальності / М. Є. Григор'єва // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – № 8. – С. 141–144.

Григор'єва М. Є. Щире каяття як складовий елемент підстави звільнення від кримінальної відповідальності / М. Є. Григор'єва. // Вісник Харківського національного ун-ту внутрішніх справ. – 2006. – Вип. 33. – С. 196–201.

Житний О. О. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям / О. О. Житний. – Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. – 152 с.

Ковітіді О. Ф. Звільнення від кримінальної відповідальності за нормами Загальної частини КК : навч. посібник / О. Ф. Ковітіді. – Сімферополь : ВД «Квадранал», 2005. – 224 с.

Козак О. С. Загальні види звільнення від кримінальної відповідальності: порівняльно-правовий аналіз? / О. С. Козак // Наше право. – 2006. – № 1. – С. 47–52.

Навроцький В. О. Про співвідношення кримінального та кримінально-процесуального законодавства, які регламентують підстави та порядок звільнення від кримінальної відповідальності / В. О. Навроцький // Альманах кримінального права. – Вип. 1. – 2009. – С. 391–400.

Тихий В. П. Звільнення від кримінальної відповідальності / В. П. Тихий, М. І. Панов // Вісник Конституційного Суду України. – 2004. – № 4. – С.

Тихий В. П. Нове дослідження проблем звільнення особи від кримінальної відповідальності / В. П. Тихий, М. І. Панов // Законодавство України. Науково-практичні коментарі. – 2004. – № 7. – С. 76–78.

Хряпінський П. В. Спірні питання щодо звільнення від кримінальної відповідальності / П. В. Хряпінський // Вісник Академії адвокатури України. – 2006. – (6) (№ 2). – С. 120–128.

Юридична відповідальність: проблеми виключення та звільнення / Н. М. Оніщенко, А. Є. Шевченко, О. В. Скрипнюк та ін.; за ред. Ю. В. Бауліна. – Донецьк : ПП «ВД «Кальміус», 2013. – 424 с.

Т е м а 22. Система покарань

П л а н

1. Поняття, структура та значення системи покарань.
2. Становлення та розвиток системи покарань за кримінальним законодавством України.
3. Класифікація покарань: критерії, види, особливості призначення.

Розгляд першого питання необхідно почати з визначення поняття «система покарань». При цьому слід враховувати, що у чинному кримінальному законодавстві України воно відсутнє, а у науці кримінального права різними авторами формулюється неоднаково. Далі потрібно докладно проаналізувати ознаки системи покарань, з'ясувати її структуру та залежність від системи соціальних цінностей, правового становища особи, економічних та соціально-політичних умов життя суспільства. Також доречно з'ясувати значення системи покарань для диференціації та індивідуалізації кримінальної відповідальності.

Розкриваючи друге питання, бажано проаналізувати становлення і розвиток системи покарань у кримінальному законодавстві України у різні історичні періоди, встановити принципи її побудови та види покарань, які входили до її структури. Окрему увагу потрібно приділити порівняльному аналізу системи покарань за чинним кримінальним законодавством України та Кримінальним кодексом УРСР 1960 р., акцентувати на суттєвих відмінностях.

При відповіді на третє питання слід розглянути види покарань залежно від різних критеріїв їх класифікації, а саме: залежно від за суб'єкта, до якого можуть вони бути застосовані; зв'язку із ізоляцією від суспільства; за часом виконання; характером правообмежень. При цьому необхідно зосередитися на дослідженні видів покарань за порядком призначення. Для цього варто докладно проаналізувати положення ст. 52 КК України і з'ясувати умови, підстави й порядок застосування кожного із цих видів.

Список рекомендованої літератури

Березовський А. А. Поняття системи покарань / А. А. Березовський, Н. Л. Березовська // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: юриспруденція : зб. наук. пр. – Одеса : Фенікс, 2012. – Вип. 3. – С. 107–109.

Бурда С. Я. Покарання у виді довічного позбавлення волі за КК України як альтернатива смертної кари [Електронний ресурс] / С. Я. Бурда // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія юридична. – 2013. – Вип. 4. – С. 207–215. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvlduvs_2013_4_26.pdf

Горох О. П. Про систему покарань та її підсистеми / О. П. Горох // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ України. – 2006. – № 4 (30). – С. 206–212

Задоя К. П. Рішення Конституційного Суду України в справі про заміну смертної кари довічним позбавленням волі в контексті прецедентної практики Європейського суду з прав людини [Електронний ресурс] / К. П. Задоя // Адвокат. – 2012. – № 2. – С. 25–28. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/adv_2012_2_4.pdf

Лихова С. Я. Актуальні питання щодо системи покарань КК України у світлі Європейської конвенції про захист прав і основних свобод людини / С. Я. Лихова // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – 2001. – Вип. 11. – С. 441–444.

Марченко Н. Природа додаткових покарань: проблема концепції / Н. Марченко // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 1. – С. 101–104.

Митрофанов І. Актуальні проблеми системи покарань / І. Митрофанов // Юридична Україна. – 2011. – № 6. – С. 113–118.

Митрофанов І. І. Система покарань у механізмі реалізації кримінальної відповідальності / І. І. Митрофанов // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: юриспруденція : зб. наук. пр. – 2013. – Вип. 5. – С. 194–198.

Мостепанюк Л. О. Смертна кара та довічне позбавлення волі: історичний аспект [Електронний ресурс] / Л. О. Мостепанюк // Наше право. – 2013. – № 1. – С. 104–109. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/jpdf/Nashp_2013_1_20.pdf

Музика А. А. Система покарань та її підсистеми за Кримінальним кодексом України / А. А. Музика, О. П. Горох // Альманах кримінального права. – 2009. – Вип. 1. – 2009. – С. 368–390.

Новікова К. А. Місце обмеження волі в системі покарань [Електронний ресурс] / К. А. Новікова // Питання боротьби зі злочинністю. – 2014. – Вип. 27. – С. 250–257. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/jpdf/Pbzz_2014_27_26.pdf

Палий М. В. Понятіе, признаки, система и назначение наказания по уголовному законодательству Украины и Республики Казахстан: учеб. пособие / М. В. Палий, Е. Н. Бегалиев, Е. С. Назымко. – Киев: КНТ, 2009. – 232 с.

Пироженко О. С. Покарання, що обмежують майнові права засуджених, за кримінальним правом України: монографія / О. С. Пироженко. – Харків: НікаНова, 2012. – 294 с.

Пономаренко Ю. А. Види наказаний по уголовному праву Украины : монография / Ю. А. Пономаренко. – Харьков: ФИНН, 2009. – 341 с.

Пономаренко Ю. А. У чому системність системи покарань? / Ю. А. Пономаренко // Сучасні проблеми юридичної науки: тези доп. та наук. повідомл. Всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених та здобувачів. – Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого, 2008. – С. 30–33.

Про практику призначення судами кримінального покарання : постанова Пленуму Верховного Суду України № 7 від 24 жовтня 2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-03>

Рябчинська О. П. Система покарань в Україні: поняття, значення та принципи побудови : монографія / О. П. Рябчинська. – Запоріжжя: Акцент Інвест-трейд, 2013. – 447 с.

Рябчинська О. П. До питання про періодизацію розвитку системи покарань в Україні [Електронний ресурс] / О. П. Рябчинська // Держава та регіони. Сер.: Право : Науково-виробничий журнал. – 2015. – № 4. – С. 82–87. – Режим доступу: http://www.law.stateandregions.zp.ua/archive/4_2015/15.pdf

Сташис В. В. Актуальні питання системи покарань за Кримінальним кодексом України 2001 р. [Електронний ресурс] / В. В. Сташис // Право України. – 2010. – № 9. – С. 16–24. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/soc_gum/pruk/2010_9/2.pdf

Сташис В. В. Основні новели нового Кримінального кодексу України [Електронний ресурс] / В. В. Сташис // Вісник Академії правових наук України. – 2003. – № 2–3 (33–34). – С. 612 – 626. – Режим доступу: http://dspace.nulau.edu.ua/bitstream/123456789/5798/1/Stashus_612.pdf

Хроленок О. Ю. Щодо виокремлення правових ознак системи покарань [Електронний ресурс] / О. Ю. Хроленок // Форум права. – 2015. – № 5. – С. 205–209. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2015_5_36

Шинкарьов Ю. В. Щодо використання історичного методу при дослідженні системи покарань України / Ю. В. Шинкарьов // Від громадянського суспільства – до правової держави: тези III Міжнар. наук.-практ. конф. (24 квіт. 2008 р.). – Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2008. – С. 354–355.

Тема 23. Загальні засади призначення покарання

П л а н

1. Поняття та значення загальних засад, співвідношення із принципами призначення покарання.

2. Призначення покарання в межах, установлених санкцією статті Особливої частини Кримінального кодексу, що передбачає відповідальність за вчинений злочин.

3. Призначення покарання згідно з положеннями Загальної частини КК України.

4. Призначення покарання з урахуванням особливостей конкретного злочинного діяння.

Відповідаючи на перше питання, необхідно дослідити історію розвитку інституту загальних засад призначення покарання у кримінальному законодавстві України від окремих, розрізнених правил у перших нормативних актах до єдиного системного утворення. Також доцільно звернути увагу на те, що визначення поняття «загальні засади призначення покарання» у Кримінальному кодексі України відсутнє, а серед науковців воно формулюється по-різному. Бажано проаналізувати окремі точки зору з цього питання та навести власні аргументи. Далі потрібно докладно розглянути ознаки загальних засад і з'ясувати їх значення для індивідуалізації покарання. Окремо варто зупинитися на розгляді питання співвідношення загальних засад і принципів призначення покарання.

При висвітленні другого питання слід вивчити види санкцій статей Особливої частини КК України залежно від видів та кількості передбачених у них видів покарання, дослідити особливості призначення покарання у відносно-визначених санкціях, у яких не зазначений мінімальний розмір виду покарання; а також в альтернативних та кумулятивних.

При розгляді третього питання треба визначитися з тими положеннями Загальної частини КК України, які потребують обов'язкового врахування при обранні міри покарання за вчинений злочин, а також встановити випадки, коли суд може

призначити міру покарання з виходом за мінімальні або максимальні межі санкції статті, що передбачає відповідальність за вчинений злочин. Після цього необхідно зупинитися на питанні призначення покарання у випадках конкуренції санкції статті Особливої частини та положень Загальної частини КК України.

Розкриваючи четверте питання, треба з'ясувати зміст понять «тяжкість вчиненого злочину», «особа винного», «обставини, що пом'якшують або обтяжують покарання», їх значення для індивідуалізації покарання та реалізації принципу доцільності покарання, закріпленого у ч. 2 ст. 65 КК.

Список рекомендованої літератури

Бабанли Р. Ш. Наукові підходи до з'ясування сутності терміна «загальні засади призначення покарання» / Р. Ш. Бабанли // Часопис Київського університету права. – 2015. – № 2. – С. 288–291. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2015_2_70

Благов Е. В. Применение общих начал назначения уголовного наказания / Е. В. Благов. – Москва: Юрлитинформ, 2013. – 192 с.

Василяш В. М. Деякі питання врахування судом загальних засад призначення покарання / В. М. Василяш // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. – 2008. – № 2. – С. 248–259.

Велиев С.А. Принципы назначения наказания / С. А. Велиев. – Санкт-Петербург: Юрид. центр Пресс, 2004. – 388 с.

Висновки Верховного Суду України, викладені у рішеннях, прийнятих за результатами розгляду заяв про перегляд судового рішення з підстави, передбаченої п. 1 ч. 1 ст. 445 КПК України (п. 1 ч. 1 ст. 400-12 КПК України 1960 р.), за I півріччя 2015 р. [Електронний ресурс] // Вісник Верховного Суду України. – 2016. – № 1. – С. 9 – Режим доступу: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/b8ff77d1abef5875c2257f6300297317/\\$FILE/Visnyk_01_2016_OUT_SMALL.pdf](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/b8ff77d1abef5875c2257f6300297317/$FILE/Visnyk_01_2016_OUT_SMALL.pdf)

Висновки Верховного Суду України, викладені у рі-

шеннях, прийнятих за результатами розгляду заяв про перегляд судового рішення з підстави, передбаченої п. 1 ч. 1 ст. 40012 КПК України [Електронний ресурс] // Вісник Верховного Суду України. – 2012. – № 14. – С. 14–15. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Vvsu/2012_4/4-2012-web-images/4-2012_4.pdf

Гуменюк Ю. Ступінь тяжкості діяння як критерій при призначенні покарання за незакінчений злочин / Ю. Гуменюк // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: мат. XVIII регіон. наук.-практ. конф., 26–27 січня 2012 р. – Львів: Юрид. ф-т ЛНУ ім. Івана Франка, 2012. – С. 325–328.

Давлатов Ш. Б. Принципи призначення покарання [Електронний ресурс] / Ш. Б. Давлатов // Вісник Академії митної служби України. Сер.: Право. – 2011. – № 2. – С. 120–127. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsup_2011_2\(7\)_21](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsup_2011_2(7)_21)

Дудоров О. О. Поняття загальних засад призначення покарання / О. О. Дудоров // Актуальні проблеми розкриття та розслідування злочинів у сучасних умовах: зб. тез Міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 5 листопада 2010 року): [у 3-х ч.] – Ч. II. – Запоріжжя: Юридичний інститут ДДУВС, 2010. – С. 56–68.

Дудоров О. О. Обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання : поняття, природа, значення / О. О. Дудоров // Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. – 2011. – № 1. – С. 204–211.

Євдокімова О. В. Особливості застосування додаткових покарань у кумулятивних санкціях статей Особливої частини Кримінального кодексу України / О. В. Євдокімова, В. І. Тютюгін // Вісник Верховного Суду України. – 2012. – № 7. – С. 41–47.

Карпец И. И. Индивидуализация наказания в советском уголовном праве / И. И. Карпец. – Москва: Госюриздат, 1961. – 152 с.

Кругликов Л. Л. Смягчающие и отягчающие обстоятельства в уголовном праве / Л. Л. Кругликов. – Воронеж: Изд-во Воронежск. ун-та, 1985. – 166 с.

Лемішко Ю. Ю. Найменування обтяжуючих обставин в теорії кримінального права та законодавства / Ю. Ю. Лемішко // Українська наука XXI століття : зб. тез VI Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., 16-18 черв. 2010 р. – Київ, 2010. – С. 72–74.

Лемішко Ю. Ю. Урахування обставин, які обтяжують покарання, у судовій практиці / Ю. Ю. Лемішко // Вісник прокуратури. – 2011. – № 10. – С. 63–68.

Макаренко А. С. Проблема принципів призначення покарання у сучасній науці кримінального права [Електронний ресурс] / А. С. Макаренко // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць. – Одеса: Юрид. літ., 2010. – Вип. 55. – С. 176–181. – Режим доступу: <http://www.apdp.in.ua/v55/33.pdf>

Мясников О. В. Смягчающие и отягчающие наказание обстоятельства в теории, законодательстве и судебной практике / О. В. Мясников. – Москва: Юрлитинформ, 2002. – 240 с.

Непомнящая Т. В. Мера уголовного наказания: проблемы теории и практики / Т. В. Непомнящая. – Москва: Юрлитинформ, 2012. – 384 с.

Нікіфорова Т. І. Обставини, які пом'якшують покарання, за кримінальним правом України / Т. І. Нікіфорова. – Харків: Харків юрид., 2009. – 208 с.

Омельчук О. М. До питання про загальні засади призначення покарання [Електронний ресурс] / О. М. Омельчук // Університетські наукові записки. – 2007. – № 2. – С. 344–348. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2007_2_51

Полтавець В. В. Загальні засади призначення покарання за кримінальним законодавством України / В. В. Полтавець. – Луганськ: РВ ЛАВС, 2005. – 240 с.

Постанова Верховного Суду України від 4 квітня 2011 р. (витяг) [Електронний ресурс] // Вісник Верховного Суду України. – 2011. – № 8. – С. 9–11. – Режим доступу: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/277ED5390231E8D6C2257AF4003C5672?OpenDocument](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/277ED5390231E8D6C2257AF4003C5672?OpenDocument)

Про практику призначення судами кримінального покарання : постанова Пленуму Верховного Суду України № 7 від 24 жовтня 2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-03>

Скрябин М. А. Общие начала назначения наказания и их применение к несовершеннолетним / М. А. Скрябин. – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1988. – 123 с.

Становский М. Н. Назначение наказания / М. Н. Становский. – Санкт-Петербург: Юрид. центр Пресс, 1999. – 480 с.

Федорчук І. М. До питання щодо врахування обставин, які обтяжують покарання за кримінальним правом України [Електронний ресурс] / І. М. Федорчук // Університетські наукові записки. – 2009. – № 1. – С. 270–273. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2009_1_48

Чечель Г. И. Смягчающие ответственность обстоятельства и их значение в индивидуализации наказания / Г. И. Чечель. – Саратов : Изд. СГУ, 1978. – 166 с.

Ященко А. М. Деякі аспекти індивідуалізації покарання при його призначенні (пункт 3 частини 1 статті 65 КК України) / А. М. Ященко // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2014. – № 1. – С. 78–90. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2014_1_10

Тема 24. Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом

П л а н

1. Правова природа та передумови призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом
2. Підстава призначення більш м'якого покарання
3. Порядок призначення більш м'якого покарання

Висвітлення першого питання потрібно починати із з'ясування соціальної обумовленості існування кримінально-правових положень, що надають суду право виходити за межі санкції статті Особливої частини КК при призначенні покарання. Після цього необхідно проаналізувати передумови призначення більш м'якого покарання, а також зміни, що відбувалися

в їх законодавчій регламентації, підстави їх внесення та зміст.

Розглядаючи підставу призначення більш м'якого покарання, слід акцентувати на тому, що вона складається із двох елементів (у їх єдності та сукупності). Варто зупинитися окремо на кожному з них. Крім того, бажано звернути увагу на те, що наявність тільки одного з елементів підстави, а також відсутність одночасно кожного з них виключає можливість призначення більш м'якого покарання в будь-якому випадку. Доречно також дослідити питання можливості застосування менш суворого покарання за наявності обтяжуючих обставин.

Характеристика порядку призначення більш м'якого покарання повинна включати детальне висвітлення: 1) застосування основного покарання, нижче від найнижчої межі, встановленої в санкції статті Особливої частини КК України; 2) переходу до іншого, більш м'якого виду основного покарання, не зазначеного в санкції; 3) не призначення обов'язкового додаткового покарання, передбаченого за вчинений злочин. Наприкінці потрібно зупинитися на можливості застосування декількох із способів (видів) призначення більш м'якого покарання за один злочин.

Список рекомендованої літератури

Азаров Д. С. Про невтішні результати узагальнення судової практики призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом / Д. С. Азаров // Теоретичні та прикладні проблеми сучасного кримінального права : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (Луганськ, 19–20 квіт. 2012 р.) / Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2012. – С. 7–11.

Василяш В. Проблеми призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом / В. Василяш // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали XI регіон. наук.-практ. конф. 3-4 лют. 2005 р. – Львів : Юрид. ф-т Львів. нац. ун-ту, 2005. – С. 297–299.

Василяш В. М. Підстави призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, та деякі проблеми встанов-

лення їх у судовій практиці / В. М. Василяш // Університетські наукові записки: часопис / Хмельн. ун-т управління та права. – Хмельницький : Вид-во Хмельниц. ун-ту упр. та права, 2008. – № 3 (27). – С. 250–257.

Демченко В. Принципи кримінального законодавства стосовно випадків призначення покарання більш м'якого, ніж передбачено санкцією Кримінального кодексу // Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. пр. – Одеса : Юрид. лит., 2003. – Вип. 18. – С. 810–813.

Дудоров О. О. Проблеми призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом / О. О. Дудоров // Гуманізація у сфері кримінальної юстиції: сучасний стан та перспективи розвитку: матеріали круглого столу, 18 лют. 2011 р. / Міжнар. гуманіт. ун-т, Ін-т нац. та міжнар. права. – Одеса: Фенікс, 2011. – С. 25–29.

Дудоров О. Спеціальні засади призначення покарання (продовження) [Електронний ресурс] / О. Дудоров // Слово Національної школи суддів України. – 2013. – № 1. – С. 67–83. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/cln_2013_1_10.pdf

Євдокимова Е. В. Основания применения ст. 69 УК Украины / Е. В. Евдокимова // Проблеми законності. – 2007. – Вип. 90. – С. 135–141.

Євдокімова О. В. Проблемні питання призначення покарання при укладенні угоди про примирення або визнання винуватості / О. В. Євдокімова // Право і суспільство. – 2014. – № 1-2. – С. 213–217.

Міщенко С. М. Деякі особливості застосування судами ст. 69 КК України / С. М. Міщенко // 10 років чинності Кримінального кодексу України: проблеми застосування, удосконалення та подальшої гармонізації із законодавством європейських країн / матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 13-14 жовт. 2011 р. – Харків: Право, 2011. – С. 259–263.

Омельчук О. М. Поняття та межі призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом: сучасний стан і перспективи удосконалення / О. М. Омельчук // Університетські наукові записки : часопис / Хмельниц. ун-т упр. та права. – Хмельницький : Хмельниц. ун-т управ. та права, 2013. – № 3 (47). – С. 401–407.

Омельчук О. М. Перспективи удосконалення кримінального законодавства України щодо призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом / О. М. Омельчук // Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми застосування і перспективи удосконалення: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. 7-8 квіт. 2006 р. / Львів. держ. ун-т внутр. справ. – Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2006. – Ч. 1. – С. 234–236.

Про практику призначення судами кримінального покарання : постанова Пленуму Верховного Суду України № 7 від 24 жовтня 2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-03>

Рішення Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 р. № 15-рп/2004 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа № 1-33/2004 про призначення більш м'якого покарання) // Вісник Конституційного Суду України. – 2004. – № 5. – С. 38–46.

Самойленко Є. Ю. Врахування обставин, що пом'якшують покарання, при застосуванні статті 69 КК України / Є. Ю. Самойленко // Вісник Академії правових наук України : зб. наук. пр. 2012. – №3 (70). – С. 222–232.

Скомороха В. Призначення більш м'якого покарання, ніж передбаченого законом: питання конституційності / В. Скомороха // Право України. – 2005. – № 4. – С. 3–9.

Тютюгін В. І. Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом: конспект лекції / В. І. Тютюгін. – Харків: Укр. юрид. акад., 1993. – 20 с.

Федорак Л. М. Проблеми призначення покарання при наявності у кримінальній справі як пом'якшуючих, так і обтяжуючих покарання обставин [Електронний ресурс] / Л. М. Федорак // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. – 2009. – Вип. 21. – С. 221–225. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apvchzu_2009_21_36.pdf

Ященко А. М. Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом: деякі аспекти законодавчої регламентації та практичної реалізації / А. М. Ященко // Наше право. –

Т е м а 25. Давність і її види за кримінальним правом України

П л а н

1. Поняття та юридична природа інституту давності у кримінальному праві України.
2. Види давності за кримінальним правом України.
3. Строки давності та їх обчислення.
4. Зупинення та переривання перебігу давності.
5. Кримінально-правове значення давності. Незастосування давності.

Відповідаючи на перше питання, передусім необхідно розкрити поняття інституту давності, визначити його правову природу та зв'язок із загальними і спеціальними принципами кримінального права (зокрема, із принципами невідворотності кримінальної відповідальності, гуманізму, індивідуалізації відповідальності тощо). Потрібно навести аргументи щодо можливості і доцільності звільнення особи від кримінальної відповідальності або від покарання після спливу вказаних у кримінальному законі строків давності.

Висвітлення другого питання слід почати з аналізу приписів розділів IX і XII Загальної частини чинного КК України, які містять як загальні положення щодо звільнення від кримінальної відповідальності та звільнення від покарання і його відбування, так і власне норми інституту давності. На підставі отриманих результатів та з урахуванням матеріалів судової практики України варто встановити види давності, передбачені законом про кримінальну відповідальність, їх ознаки, спільні та відмінні риси.

При розгляді третього питання бажано звернути увагу на диференційовані та єдиний (недиференційований) строки

давності, вказати обставини, що визначають тривалість строку давності, загальні правила обчислення цих строків. Також доцільно зупинитися на «спеціальних» питаннях щодо їх обчислення при вчиненні різних злочинів: злочинів із матеріальним, формальним та усіченим складом; закінчених та незакінчених злочинів; ускладнених одиничних злочинів (триваючих, продовжуваних, складених і злочинів із похідними наслідками); злочинів, вчинених у співучасті.

Розглядаючи четверте питання, необхідно виходити з того, що сприятливі для особи наслідки впливу встановлених строків давності настають, як правило, у разі додержання нею двох умов: неухилення від слідства, суду або відбування покарання; невчинення нового злочину середньої тяжкості, тяжкого або особливо тяжкого. Недотримання цих умов тягне зупинення або переривання впливу строків давності. У роботі потрібно розкрити зміст понять «зупинення» та «переривання строків давності», відмежувати їх, навести кримінально-правові наслідки. Бажано проілюструвати це прикладами зі слідчої та (або) судової практики.

У п'ятому питанні слід докладно розглянути значення давності у кримінальному праві України, вказати, розкрити й обґрунтувати винятки, коли правила щодо звільнення особи від кримінальної відповідальності або покарання у зв'язку із закінченням строків давності не застосовуються.

Список рекомендованої літератури

Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності: монографія / Ю. В. Баулін. – Київ: Атіка, 2004. – 296 с.

Гавриш С. Б. Звільнення від покарання та його відбування / С. Б. Гавриш // Правова доктрина України : у 5 т. / НАПрН України; редкол. В. Я. Тацій [та ін.]. – Харків: Право, 2013. – Т. 5: Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку [підрозд. 1.5.4]. – С. 313–327.

Головчак М. М. Строки давності виконання обвинувального вироку та порядок їх обрахування за КК України / М. М. Головчак // Актуальні проблеми кримінальної відповіда-

льності: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 10-11 жовт. 2013 р. – Харків: Право, 2013. – С. 242–244.

Горох О. П. Щодо визначення меж перебігу строків давності притягнення до кримінальної відповідальності / О. П. Горох // Питання боротьби зі злочинністю: зб. наук. пр. – Харків: Право, 2014. – Вип. 27. – С. 50–58.

Житний О. О. Актуальні проблеми давності у кримінальному праві / О. О. Житний // Питання боротьби зі злочинністю. – Харків: Кроссруд, 2008. – Вип. 15. – С. 147–155.

Клименко В. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності (проблемні питання) / В. Клименко // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 12. – С. 145–150.

Ободовський О. В. Про обчислення строків давності щодо триваючих злочинів / О. В. Ободовський // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2014. – № 8. – С. 127–133.

Петрова Н. М. Звільнення особи від кримінальної відповідальності: загальні підстави й умови / Н. М. Петрова // Проблеми законності. – 2007. – Вип. 87. – С. 121–125.

Петрова Н. М. Поняття й ознаки звільнення від кримінальної відповідальності за давністю в КК України / Н. М. Петрова // Там само. – 2007. – Вип. 90. – С. 148–152.

Петрова Н. М. Розмежування інститутів звільнення особи від кримінальної відповідальності і кримінального покарання за давністю / Н. М. Петрова // Там само. – 2007. – Вип. 85. – С. 120–123.

Письменський Є. О. Теоретико-прикладні проблеми звільнення від покарання та його відбування за кримінальним правом України: монографія / Є. О. Письменський. – Луганськ: РВВ ЛУВДС ім. Е. О. Дідоренка, 2014. – 728 с.

Скибицкий В. В. Освобождение от уголовной ответственности и отбывания наказания : монография / В. В. Скибицкий. – Киев: Наук. думка, 1987. – 184 с.

Ус О. В. Заміна довічного позбавлення волі позбавленням волі на певний строк у разі незастосування судом давності виконання обвинувального вироку / О. В. Ус // Вісник Академії правових наук України: зб. наук. пр. – Харків: Право, 2012. – № 3 (70). – С. 214–221.

Хряпінський П. В. Заохочувальні норми у кримінальному законодавстві України : монографія / П. В. Хряпінський. – Харків: Харків юрид., 2009. – 448 с.

Тема 26. Звільнення від кримінальної відповідальності неповнолітніх

П л а н

1. Поняття та види звільнення від кримінальної відповідальності неповнолітніх.
2. Звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру.
3. Особливості звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності.

Розглядаючи перше питання, слід розкрити поняття «звільнення від кримінальної відповідальності», вказати кримінально-правові наслідки такого звільнення, а також у чому полягають відмінності між звільненням від кримінальної відповідальності та звільненням від покарання; до яких саме неповнолітніх може застосовуватися звільнення від кримінальної відповідальності; які соціально-психологічні характеристики неповнолітніх враховуються законодавцем при визначенні конкретних особливостей їх звільнення. Далі доцільно виокремити звільнення від кримінальної відповідальності неповнолітніх, обґрунтувати значення запропонованої класифікації. Особливу увагу треба звернути на те, що неповнолітні можуть бути звільнені від кримінальної відповідальності як на загальних підставах (розділ IX Загальної частини КК України), так і на особливих умовах, закріплених у розділі XV Загальної частини КК України. До того ж бажано зазначити, що до спеціальних видів звільнення від кримінальної відповідальності неповнолітніх належить звільнення від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру (ст. 97 КК України з урахуванням положень ст. 105 КК України) та

звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності (частини 1, 2 ст. 106 КК України).

При відповіді на друге питання варто зупинитися на з'ясуванні передумов, підстав, порядку, умов та кримінально-правових наслідків звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру. Також з урахуванням положень чинного законодавства, роз'яснень Пленуму Верховного Суду України та матеріалів судової практики слід розкрити юридичну природу, поняття та зміст окремих видів заходів виховного характеру, що, у свою чергу, належать до системи так званих «інших заходів кримінально-правового характеру», визначити їх співвідношення з кримінальною відповідальністю.

Висвітлюючи третє питання, необхідно на підставі аналізу ст. 49 КК України викласти загальні положення щодо звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності, після чого встановити особливості застосування цього виду звільнення щодо неповнолітніх. Доцільно поєднати теоретичні положення з прикладами з судової практики.

Список рекомендованої літератури

Бурдін В. М. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх в Україні: монографія / В. М. Бурдін. – Київ: Атіка, 2004. – 240 с.

Гізімчук С. В. Забезпечення основних прав та свобод неповнолітніх при застосуванні примусових заходів виховного характеру / С. В. Гізімчук // Питання боротьби зі злочинністю / гол. ред. В. І. Борисов [та ін.]. – Харків: Право, 2004. – Вип. 8. – С. 37–40.

Єремій Г. О. Примусові заходи виховного характеру: спірні питання правової природи / Г. О. Єремій // Право і суспільство. – 2009. – № 4. – С. 107–111.

Єремій Г. Соціальна обумовленість звільнення від кримінальної відповідальності неповнолітніх / Г. Єремій // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 12. – С. 144–147.

Застосування кримінальних заходів до неповнолітніх правопорушників / відп. ред. О. Я. Светлов. – Київ: Наук. думка, 1974. – 78 с.

Карпенко М. О. Порядок звільнення від кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх із застосуванням примусових заходів виховного характеру / М. О. Карпенко // Проблеми законності. – 2002. – Вип. 57. – С. 163–168.

Музика А. А. Примусові заходи медичного і виховного характеру / А. А. Музика. – Київ: НАВС України, 1997. – 290 с.

Палюх Л. М. Примусові заходи виховного характеру: теорія і практика застосування : навч. посібник / Л. М. Палюх. – Львів: Львів. нац. ун-т ім. І.Франка, 2010. – 214 с.

Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх : постанова Пленуму Верховного Суду України від 16.04.2004 р. № 5 // Вісник Верховного Суду України. – 2004. – № 5. – С. 4–8.

Про практику розгляду судами справ про застосування примусових заходів виховного характеру: постанова Пленуму Верховного Суду України від 15.05.2006 р. № 2 // Там само. – 2006. – № 7. – С. 13–16.

Сичук О. Звільнення від кримінальної відповідальності неповнолітніх із застосуванням примусових заходів виховного характеру / О. Сичук // Вісник прокуратури. – 2010. – № 10. – С. 54–58.

Трубников В. М. Система заходів кримінально-правового впливу щодо неповнолітніх правопорушників / В. М. Трубников // Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми застосування і перспективи удосконалення: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. 13-15 квіт. 2007 р. – Ч. 1. – Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2007. – С. 114–120.

Шевченко Я. Правова природа і підстави застосування примусових заходів виховного характеру / Я. Шевченко // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2014. – № 5. – С. 11–18.

Ямкова О. О. Види примусових заходів виховного характеру / О. О. Ямкова // Актуальні проблеми держави і права. – Одеса: Юрид. л-ра, 2003. – Вип.18. – С. 794–800.

Ямкова, О. О. Застосування примусових заходів виховного характеру до неповнолітніх / О. О. Ямкова // Актуальні проблеми держави і права. – Одеса: Юрид. л-ра, 2002. – Вип. 15. – С. 85–92.

Ященко А. М. Застосування заходів кримінально-правового характеру: монографія / А. М. Ященко. – Харків: НікаНова, 2014. – 388 с.

Додаток

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

(повна назва кафедри)

КУРСОВА РОБОТА

з _____
(назва дисципліни)

на тему: _____

Студента (ки) _____ курсу _____ групи
Інституту (факультету) _____

_____ (прізвище, ім'я, по батькові)

Керівник _____
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Оцінка:
Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) (прізвище та ініціали)

м. Харків – 20 __рік

ЗМІСТ

Загальні положення.....	3
Тематика курсових робіт.....	13
Тема 1. Джерела кримінального права.....	13
Тема 2. Чинність закону про кримінальну відповідальність у часі.....	16
Тема 3. Проблеми запровадження кримінального проступку до кримінального права України.....	18
Тема 4. Поняття «кримінальна відповідальність» та її підстава.....	22
Тема 5. Предмет злочину.....	25
Тема 6. Суспільно небезпечне діяння та його форми.....	27
Тема 7. Мотив злочину та його значення.....	29
Тема 8. Необережність і її види.....	31
Тема 9. Фактична помилка та її значення у кримінальному праві.....	33
Тема 10. Обмежена осудність.....	35
Тема 11. Спеціальний суб'єкт злочину.....	37
Тема 12. Замах на злочин і його види.....	41
Тема 13. Добровільна відмова при незакінченому злочині.....	45
Тема 14. Інститут співучасті у кримінальному праві.....	48
Тема 15. Види співучасників і кваліфікація їх діянь.....	51
Тема 16. Форми співучасті у злочині.....	56
Тема 17. Одиначні злочини і їх види.....	60
Тема 18. Повторність злочинів і її види.....	64
Тема 19. Уявна оборона.....	66
Тема 20. Крайня необхідність.....	69
Тема 21. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям.....	72
Тема 22. Система покарань.....	75
Тема 23. Загальні засади призначення покарання.....	79
Тема 24. Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом.....	83
Тема 25. Давність і її види за кримінальним правом України.....	87
Тема 26. Звільнення від кримінальної відповідальності неповнолітніх.....	90
Додаток.....	94

Навчальне видання

Електронне видання

**ТЕМАТИКА КУРСОВИХ РОБІТ
З ЗАГАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ
ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ЇХ НАПИСАННЯ**

для студентів II курсу денних факультетів

(перший (бакалаврський) рівень
галузь знань 08 “Право”
спеціальності 081 “Право”)

У к л а д а ч і: ТАЦІЙ Василь Якович,
ТЮТЮГІН Володимир Ілліч,
ПАНОВ Микола Іванович,
ГОРНОСТАЙ Алеся Вікторівна,
ГРИГОР’ЄВА Марина Євгенівна,
ГРОДЕЦЬКИЙ Юрій Васильович,
ДЕМИДОВА Людмила Миколаївна,
ЄВДОКІМОВА Олена Володимирівна,
ЗІНЧЕНКО Ірина Олександрівна,
КРАЙНИК Григорій Сергійович,
ОРЛОВСЬКИЙ Руслан Семенович,
ОРОБЕЦЬ Костянтин Миколайович,
УС Ольга Володимирівна,
ХАРИТОНОВ Сергій Олександрович

Відповідальний за випуск *Ю. В. Гродецький*

Редактор *Л. В. Русанова*

Комп’ютерна верстка *А. В. Старжинської*